

Poveznica Lex Autonomiae u uredbama Rim I i Rim II

Perišić Varošaneć, Nela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:441302>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Nela Perišić Varošaneć

POVEZNICA LEX AUTONOMIAE U UREDBAMA RIM I I RIM II

Mentor: doc. dr. sc. Tena Hoško

Zagreb, 2023

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Nela Perišić Varošaneć pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Zagreb, ožujak 2023. godine

Nela Perišić Varošaneć, v. r.

SAŽETAK

Stranačka autonomija predstavlja jedno od glavnih načela međunarodnog privatnog prava u ugovornim obvezama. Međutim, u skladu s trendovima širenja stranačke autonomije, njezino polje primjene je prošireno pa tako sve češće nalazimo njezinu primjenu i unutar izvanugovornih obveza. Ovaj rad bavi se stranačkom autonomijom unutar dviju uredbi Europske unije: Uredbe Rim I i Uredbe Rim II. Uredba Rim I uređuje područje ugovornog statuta te stranačka autonomija unutar nje pruža najširu slobodu strankama prilikom odabira mjerodavnog prava. S druge strane, Uredba Rim II odnosi se na izvanugovorne odnose te, iako autonomija stranaka u slučaju odabira mjerodavnog prava ima prednost pred ostalim poveznicama, ona je podložna većim ograničenjima nego li je unutar Uredbe Rim I.

Ključne riječi: poveznica *lex autonomiae*, autonomija stranaka, izvanugovorne obveze, Uredba Rim I, Uredba Rim II, ograničenja stranačke autonomije

ABSTRACT

Party autonomy represents one of the main principles of private international law in contractual obligations. However, in line with the trends of expanding party autonomy, its field of application has been expanded, so more often do we find its application within non-contractual obligations. This thesis deals with party autonomy within two regulations of the European Union: the Rome I Regulation and the Rome II Regulation. The Rome I Regulation regulates the contractual statute and we could say that the party autonomy within it provides the widest freedom for parties in choosing the applicable law. On the other hand, the Rome II Regulation concerns non-contractual relations and, although the autonomy of the parties in case of the choice of applicable law takes precedence over other connecting factors, it is subject to greater restrictions than it is within the Rome I Regulation.

Key words: *lex autonomiae*, party autonomy, non-contractual obligations, Rome I Regulation, Rome II Regulation, limitations of party autonomy

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. STRANAČKA AUTONOMIJA KAO POVEZNICA MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA	1
3. UVOD U UREDBE RIM I I RIM II	6
3.1. Općenito p uredbama Rim I i Rim II	6
3.2. Materijalno polje primjene	9
4. USPOREDBA STRANAČKE AUTONOMIJE U UREDBAMA RIM I I RIM II	11
4.1. Općenito o stranačkoj autonomiji u uredbama Rim I i Rim II	11
4.2. Dvojnost ugovora o izboru mjerodavnog prava i „glavnog ugovora“.....	15
4.3. Vremenske granice odabira mjerodavnog prava	17
4.4. Izričit i prešutni izbor mjerodavnog prava	20
4.5. Izabrano mjerodavno pravo	22
4.6. Postojanje i materijalni izbor prava	26
4.7. Formalna valjanost	28
4.8. Opseg mjerodavnog prava	30
4.9. Ograničenja u izboru mjerodavnog prava	31
5. ZAKLJUČAK	36
LITERATURA	38

1. UVOD

Kada govorimo o međunarodnom privatnom pravu kao grani prava te pravnoj disciplini, najprije moramo spomenuti kolizijska pravila. Kolizijska pravila određuju koje će se od više materijalnih prava primijeniti na pravnu situaciju koja ima vezu s više država.¹ Nadalje, strukturu kolizijskih pravila mogli bismo razgranati na dispoziciju i sankciju.² Potonja se odnosi na primjenu mjerodavnog prava (stranog ili domaćeg) dok dispoziciju čine kategorija vezivanja te poveznica.³

U ovom radu najprije ću objasniti značenje dvaju pojmova međunarodnog privatnog prava: kategorije vezivanja i poveznice te ću prikazati kako je uređena autonomija stranaka temeljem poveznice *lex autonomiae* unutar dviju uredbi Europske nije: Uredbe Rim I⁴ čije polje primjene čini ugovorna odgovornost te Uredbe Rim II⁵ koja se tiče izvanugovorne odgovornosti. Naposljetku ću izvesti zaključke o tome koja uredba pruža veću slobodu strankama pri uređenju njihovih pravnih odnosa te zašto je tome tako.

2. STRANAČKA AUTONOMIJA KAO POVEZNICA MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA

Kao što je ranije bilo navedeno, dispoziciju kolizijskih pravila čine kategorija vezivanja i poveznica. „Kategorija vezivanja (*object de rattachement*) predstavlja okvirni ili skupni pojam apstraktnih životnih odnosa, pravnih činjenica, pravnih situacija ili pravnih odnosa, koji podvrgavaju pod određeno mjerodavno pravo.“⁶ Kolizijska pravila su ta koja upućuju na pravo po

¹ Krešimir Sajko, Međunarodno privatno pravo, Narodne Novine, Zagreb, 2009., str. 85.

² Ibid., str. 98

³ Ibid., str. 88.

⁴ Uredba (EZ) br. 593/2008 europskog parlamenta i vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze („Rim I“), Službeni list Europske unije L 177, od 4. srpnja 2008., str. 109-119.

⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“), Službeni list Europske unije L 199, od 31. srpnja 2007., str. 73-82.

⁶ Krešimir Sajko, op.cit. (bilješka 1), str. 98.

kojem će se prosuđivati njegova kategorija vezivanja.⁷ Neki od primjera kategorije vezivanja su: poslovna sposobnost, posvojenje, oblik zaključenja braka te ugovorni odnosi.⁸

Poveznica (*point of contact; point de rattachement*) u međunarodnom privatnom pravu predstavlja pravnu činjenicu, ugovornu odredbu ili pravni pojam što upućuje na mjerodavno pravo za kategoriju vezivanja⁹. Poveznice dijelimo na subjektivne i objektivne ovisno o tome imaju li zainteresirani pravni subjekti mogućnost da sami izabiru mjerodavno pravo.¹⁰ Subjektivna poveznica, prema kojoj je dopuštena mogućnost stranačkog izbora mjerodavnog prava, odnosi se na poveznicu *lex auotonomiae* koja označava stranačku autonomiju, odnosno izbor pojedinca.¹¹ Autonomija kao pojam međunarodnog privatnog prava pa i prava općenito predstavlja svojevrsnu slobodu, no ne i bezakonje, budući da je autonoman onaj tko je podvrgnut zakonu, ali zakonu koji sam određuje.¹² Dakle, stranačka autonomija ne daje pravo strankama donositi zakone na način kako to čini zakonodavac, već se njihova sloboda izbora ograničava na način da između već postojećih pravnih poredaka izaberu onaj koji će biti mjerodavan za njihov odnos.¹³ Međutim, iako subjektivne poveznice daju strankama pravo da iskoriste mogućnost izbora mjerodavnog prava, to za njih nije obaveza tako da u konačnici o pravnim subjektima ovisi hoće li tu mogućnost iskoristiti i na taj način izabrati mjerodavno pravo za svoj pravni odnos.¹⁴ Opravdanje stranačke autonomije u pogledu odabira mjerodavnog prava za svoj ugovor nalazimo ponajprije u potrebi da se strankama prizna sloboda uređivanja njihova odnosa što pridonosi i jačanju pravne sigurnosti te predvidljivosti u pravnom prometu.¹⁵ Naime, prepuštanjem strankama da same odaberu mjerodavno pravo za svoj odnos, izbjegli ćemo primjenu kompleksnijih podrednih poveznica kako

⁷ Ibid., str. 99.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid., str. 99.

¹⁰ Ibid., str. 101.

¹¹ Krešimir Sajko, Europsko međunarodno privatno pravo ugovornih obveza de lege lata i ferenda, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, br. posebni broj, 2006, str 717-738., str. 725.

¹² Davor Babić: „Stranačka autonomija kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava?“ u Međunarodno privatno pravo - interakcija međunarodnih, europskih i domaćih propisa, uredili: Jakša Barbić, Hrvoje Sikirić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2020, str. 77-101., str. 77.

¹³ Ibid.; Damir Klasiček, Autonomija u međunarodnom privatnom pravu- nove tendencije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, br. 2-3, 2006, str. 687-715., str. 691.

¹⁴ Krešimir Sajko, op.cit. (bilješka 1), str. 101.

¹⁵ Davor Babić, Opće uređenje stranačkog izbora mjerodavnog prava prema Uredbi (EZ) 593/2008 o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (“Rim I”), Zagrebačka pravna revija, vol. 5, br. 3, 2016, str. 272-294., str. 274.

bismo odredili pravo mjerodavno za njihov ugovor.¹⁶ Nadalje, mišljenja sam kako stranke ipak znaju najbolje okolnosti svojeg slučaja i pravnog odnosa te se prepuštanjem stranaka da odaberu mjerodavno pravo omogućava, ne samo odabir najprikladnijeg prava baš za njihov slučaj, već se izbjegavaju i potencijalni konflikti koji bi mogli nastupiti među strankama. Slijedom navedenog, smatram kako se slobodom izbora prava utječe i na smanjenje intervencije suda i drugih tijela zaduženih za otklanjanje sukoba među strankama.

Nadalje, primarna poveznica za određivanje mjerodavnog prava za ugovorne odnose u suvremenom međunarodnom privatnom pravu jest stranačka autonomija, odnosno mogućnost stranaka da sporazumno izaberu mjerodavno pravo za svoj ugovor¹⁷. U slučaju da stranke iskoriste mogućnost odabira mjerodavnog prava, po *lex autonomie*, odnosno po sporazumno izabranom pravu će se ocjenjivati njihovi međusobni ugovorni odnosi.¹⁸ Unutar zakonodavstva Europske unije prihvaćeno je ovakvo rješenje pa možemo reći kako pri određivanju ugovornog statuta, prilikom čega izraz *statut* označuje sadržaj materijalnih pravila mjerodavnog prava,¹⁹ Rimska konvencija i Uredba Rim I upućuju na mjerodavno pravo primarno subjektivnom poveznicom *lex autonomiae*, a podredno objektivnim poveznicama.²⁰

No, povijesno gledajući, stranačka autonomija kakvu danas poznajemo imala je svoj dugačak razvojni put. Najprije su se trgovački ugovori sklapali i provodili prvenstveno na trgovačkim sajmovima i lukama te su potpadali pod posebnu jurisdikciju trgovačkog prava, *lex mercatoria*.²¹ Slijedeći tradiciju, u 18. i 19. stoljeću nacionalni subjekti, države, integrirale su trgovačko pravo u svoje nacionalno zakonodavstvo te je primarna poveznica za takve ugovorne odnose ostala dotadašnja *lex loci contractus*, odnosno poveznica mjesta sklapanja ugovora.²² Međutim, uslijed industrijalizacije takvo pravno uređenje postajalo je sve više nepraktično, budući da su pojavom moderne industrije, modernih sredstava prijevoza i ubrzane komunikacije trgovački sajmovi kakve smo poznavali, potpali u drugi plan te bili zamijenjeni širim i većim globalnim tržištem.²³ Sve su

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Krešimir Sajko, op.cit. (bilješka 1), str. 145.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid., str. 99.

²⁰ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 725.

²¹ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, Rome Regulations Commentary, Kluwe Law International B. V., Nizozemska, 2020., str. 77.

²² Ibid.

²³ Ibid.

se češće sklapali ugovori na daljinu te je mjesto sklapanja ugovora počelo gubiti na svojoj važnosti.²⁴ Takvoj pravnoj situaciji doskočio je njemački teoretičar Savigny koji je 1849. godine predložio *lex loci solutionis*, odnosno poveznicu mjesta ispunjenja ugovora kao primarnu poveznicu ugovornog prava.²⁵ Međutim, u ugovorima koji su sadržavali više obveza, ovakav pristup omogućavao je da se različiti zakoni primjenjuju na jedan te isti ugovor.²⁶ Osim toga, postoje različiti faktori poput mjesta prebivališta stranaka, državljanstva stranaka, mjesta gdje se nekretnina nalazi, jezika ugovora i drugih koji bi se mogli uzeti u obzir u situacijama s međunarodnim elementom.²⁷ Takvo pravno uređenje otvaralo je prostor preširokoj sudskoj diskreciji, budući da su suci, služeći se objektivnim testom najuže veze prilikom određivanja mjerodavnog prava, mogli primijeniti široku lepezu različitih prava što je u konačnici dovodilo do pravne nesigurnosti.²⁸ Drugi problem ticao se međunarodnih trgovačkih odnosa unutar kojih su se javljale situacije gdje su stranke imale opravdan interes da se na njihov ugovor primjenjuje pravo koje naizgled nema veze s objektivnim elementima ugovora.²⁹ Razlozi takvog odabira prava bili su razni, od toga da su stranke smatrale da je pravo treće države kao neutralne prikladnije za njihov ugovor, do toga da su birale pravo koje im je poznato i blisko.³⁰ Takav zahtjev za autonomno uređenje odnosa doveo je do toga da su mnoge europske zemlje, kao i Sjedinjene Američke Države tijekom 19. stoljeća zaključile da će za ugovor biti mjerodavno pravo koje su stranke izabrale, odnosno preciznije, budući da je izričit izbor prava u to doba bio rijedak, pravo za koje se presumira da su stranke izabrale, dok su ostali subjektivni i objektivni faktori bili uzeti u obzir prilikom provođenja testa presumiranog odabira mjerodavnog prava.³¹ Prirodnim razvojem prava te ugovornih odnosa, autonomija stranaka prilikom uređenja ugovora postala je odlučujuća u ugovornim odnosima.³² U 20. stoljeću sudovi i zakonodavci unaprijedili su teoriju ugovornog prava na način da su uveli hijerarhiju tri pravila koja je imala univerzalnu primjenu.³³ Naime, najprije se uzimala u obzir stranačka autonomija, odnosno odabir mjerodavnog prava od strane

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., str. 78.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid., str. 79.

³³ Ibid.

stranaka uz određene iznimke koje se tiču zabrane derogiranja normi javnog poretka države.³⁴ Nadalje, u slučaju izostanka stranačkog izbora, primjenjivao se test namjere stranaka, odnosno sud je bio dužan pokušati utvrditi namjeru stranaka za primjenu određenog prava uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja.³⁵ Naposljetku, ako sud ni na prethodni način nije mogao utvrditi mjerodavno pravo za ugovor, sudovi su određivali mjerodavno pravo primjenjujući test najuže veze prava s ugovorom.³⁶ Međutim, i ovakav pristup je imao svoje nedostatke, najprije u tome što nisu bile jasne granice između drugog i trećeg stadija.³⁷

Međutim, danas stranačku autonomiju ne vežemo samo uz ugovorni statut, već je nalazimo i u drugim statutima unutar međunarodnog privatnog prava.³⁸ Tako poveznicu *lex autonomiae* nalazimo i u nasljednom statutu, obiteljskom statutu, bračnoimovinskom statutu te i u području deliktne statuta.³⁹ No, bitno je napomenuti kako je autonomija izvan ugovornog statuta uglavnom ograničena te se radi tek o slobodi izbora nekog od alternativno ponuđenih prava.⁴⁰ Danas tako nalazimo stranačku autonomiju u mnogim uredbama koje su na snazi u Republici Hrvatskoj poput već spomenute Uredbe Rim I te Uredbe Rim II, zatim je nalazimo unutar Uredbe o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima⁴¹, Uredbe o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava⁴² te u Uredbi o nasljeđivanju.⁴³

³⁴ Ibid., str. 80.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Damir Klasiček, op. cit. (bilješka 13), str. 692.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, Službeni list Europske unije L 183, od 8. srpnja 2016., str. 1-29., čl. 22. st. 1.

⁴² Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava, Službeni list Europske unije L 183, od 8. srpnja 2016., str. 30-56., čl. 22.

⁴³ Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske unije L 201, od 27. srpnja 2012., str. 296- 323., čl. 21. st. 1.

Slijedom navedenog, možemo opravdano zaključiti da stranačka autonomija koju nalazimo unutar europskog zakonodavstva zaista nije tvorevina novog doba niti novina, nego ima, kao što je ranije bio izloženo, svoj dugačak razvojni put.

3. UVOD U UREDBE RIM I I RIM II

3.1. Općenito o uredbama Rim I i Rim II

Uredbe Rim I i Rim II predstavljaju sekundarno zakonodavstvo Europske unije, obvezujuće su u cijelosti te su izravno primjenjive u državama članicama Europske unije, tako i unutar Republike Hrvatske.⁴⁴ Navedeno proizlazi iz Ugovora o funkcioniranju Europske unije, primarnog zakonodavstva Europske unije, unutar kojega se navodi kako uredbe imaju opću primjenu, obvezujuće su u cijelosti i izravno se primjenjuju u svim državama članicama⁴⁵

Slijedom navedenog, "Uredba (EZ) br.593/2008. Europskoga parlamenta i Vijeća o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze 17. lipnja 2008. (Uredba „Rim I“) temeljni je izvor o ugovornim obvezama u Europskoj uniji."⁴⁶ Uredba Rim I donesena je temeljem odredaba čl. 61(c) i čl. 67. Ugovora o osnivanju Europske zajednice te je zamijenila već spomenutu Rimsku konvenciju o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze iz 1980., konvenciju koja je po prvi put na području tadašnje Europske zajednice unificirala kolizijske norme o ugovornim obvezama.⁴⁷ Uredba je stupila na snagu 24. srpnja 2008.⁴⁸ godine, a primjenjuje se na ugovore sklopljene nakon 17. prosinca 2009. godine.⁴⁹ Za ugovore sklopljene prije tog datuma primjenjuje se Konvencija o zakonu mjerodavnom za ugovorne obveze iz 1980.⁵⁰ Uredba je na snazi u Republici Hrvatskoj od 1. srpnja 2013. godine, odnosno od pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji sukladno čl.

⁴⁴ Koraljka Sansović, *Koncepti izravne primjene i izravnog učinka u pravu Europske unije*, Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave, 2020, vol. 20, br. 2, str. 369-393., str. 378.

⁴⁵ Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije Ugovor o Europskoj uniji (pročišćena verzija) Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena verzija) (2016/c 202/01), čl. 288.

⁴⁶ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 271.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 28.

⁴⁹ Ibid., čl. 29. St. 1.

⁵⁰ Konvencija o zakonu primjenjivom na ugovorne obveze otvorena za potpisivanje u Rimu 19. lipanj 1980., 80/934/EEZ, Službeni list europske unije L 266, od 1. svibnja 2013., str. 7-18.

2. Akta o uvjetima pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji.⁵¹ Bitno je naglasiti da se u skladu s načelom zabrane retroaktivne primjene prava, u Hrvatskoj primjenjuje na sve ugovore koji su sklopljeni nakon pristupanja Europskoj uniji⁵², a za ugovore sklopljene prije tog datuma mjerodavno pravo određuje se primjenom kolizijskih normi prema odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima⁵³ koji je bio na snazi do 28. siječnja 2019. godine.

Uredba br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Uredba „Rim II“) predstavlja za Europsku uniju temeljni izvor kolizijskih pravila o izvanugovornim obvezama.⁵⁴ Uredba Rim II primjenjuje se od 11. siječnja 2009., osim članka 29. koji se primjenjuje od 11. srpnja 2008.,⁵⁵ a u Republici Hrvatskoj je na snazi od njezinog pristupanja Europskoj uniji, jednako kao i Uredba Rim I.⁵⁶ Kada govorimo o vremenskoj primjeni odredaba Uredbe Rim II, bitno je napomenuti kako je Sud EU u predmetu *Deo Antoine Homawoo v GMF Assurances SA (C-412/10)* zauzeo stajalište kako se Uredba primjenjuje na događaje u kojima je šteta nastupila nakon 11. siječnja 2009. godine te da se datumi pokretanja postupka radi ostvarivanja naknade štete te utvrđenja mjerodavnog prava neće uzeti u obzir.⁵⁷

Nadalje, obje uredbe su na snazi u svim državama članica osim u Danskoj sukladno Protokolu o stajalištu Danske dodanom Ugovoru o Europskoj uniji i Ugovoru osnivanju Europske zajednice.⁵⁸ Kada govorimo o Ujedinjenom Kraljevstvu, moramo spomenuti brexit, odnosno povlačenje Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije.⁵⁹ Naime, nakon što je Ujedinjeno

⁵¹ AKT o uvjetima pristupanja Republike Hrvatske i prilagodabama ugovora o Europskoj uniji, ugovora o funkcioniranju Europske unije i ugovora o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju, Službeni list Europske unije L 300, od 9.11.2013., str. 22-35.

⁵² Davor Babić, op.cit. (bilješka 15), str. 273.

⁵³ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01

⁵⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 86.

⁵⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 32.

⁵⁶ Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 141.c st. 2.

⁵⁷ Presuda Suda od 11. studenog 2011. godine, *Deo Antoine Homawoo v GMF Assurances SA.*, C-412/10, EU:C:2011:747, par. 37.

⁵⁸ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), preambula, t. 46.; Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), preambula, t. 40.

⁵⁹ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova: <https://mvep.gov.hr/informacije-za-gradjane-244593/pristup-informacijama/sluzbenik-za-zastitu-osobnih-podataka/brexit/22904>, posjećeno na dan 14. 03. 2023

Kraljevstvo prestalo biti članicom Europske unije, uredbe Rim I i Rim II nastavile su se primjenjivati tijekom samog prijelaznog razdoblja sve do datuma okončavanja postupka brexita 31. prosinca 2020. godine.⁶⁰ Ujedinjeno Kraljevstvo je dalje putem akta *The Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019*. inkorporiralo u svoje unutrašnje zakonodavstvo pravni okvir koji nalazimo unutar uredbi Rim I i Rim II, odnosno time je sadržaj uredaba integriran u unutrašnje zakonodavstvo Ujedinjenog Kraljevstva.⁶¹ Slijedom navedenog, bitno je naglasiti kako će se pravno uređenje Uredbe Rim I i Uredbe Rim II primjenjivati ne samo na sve sporove pokrenute prije isteka prijelaznog perioda, nego i na one nakon njegovog završetka, budući da je primjena takvog pravnog uređenja za Ujedinjeno Kraljevstvo obavezno s obzirom na to da ono sada čini dio njegovog unutrašnjeg pravnog poretka.⁶²

Bitno je napomenuti i kako obje uredbe sadrže odredbu vezanu uz načelo univerzalne primjene te njime osiguravaju primjenu prava države čije je pravo izabrano kao mjerodavno, neovisno o tome radi li se o državi članici ili ne.⁶³ Slijedom navedenog, drugi članak Uredbe Rim I koji se odnosi na načelo univerzalne primjene glasi: “Svako pravo utvrđeno ovom Uredbom primjenjuje se, bez obzira da li je to pravo države članice”⁶⁴ Dakle, prema navedenom načelu kolizijske norme Uredbe primjenjivat će se ne samo u pravnim odnosima između članica Europske unije nego i u pravnim odnosima povezanim s trećim državama.⁶⁵ Uredba Rim II, jednako kao i Uredba Rim I sadrži odredbu koja se tiče načela univerzalne primjene. Načelo univerzalnosti, odnosno načelo opće primjene nalazi se u 3. članku Uredbe te glasi: “Pravo navedeno u ovoj Uredbi primjenjuje se bez obzira radi li se o pravu države članice.”⁶⁶ Prema tome, takva pravna pravila djeluju na isti način kao i autohtona kolizijska pravila unutarnjih prava država kod kojih primjena ne ovisi o uzajamnosti.⁶⁷ Bitno je napomenuti kako ovakav pristup nije novina s obzirom na to da ga već

⁶⁰ *The Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019*, UK SI, 2019 No. 834.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*, čl. 10.,11.

⁶³ Galf-Peter Calliess, Moritz Renner, *op. cit.* (bilješka 21), str. 73.

⁶⁴ Uredba (EZ) br. 593/2008, *opt.cit.* (bilješka 4), čl. 2.

⁶⁵ Davor Babić, *op. cit.* (bilješka 15), str. 272.

⁶⁶ Uredba (EZ) br. 864/2007, *op. cit.* (bilješka 5), čl. 3.

⁶⁷ Ivana Kunda, Uredba Rim II: ujednačena pravila o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilište Rijeka* (1991) vol. 28, br. 2, 2007, str. 1269-1324., str. 1279.

nalazimo u odredbama Rimske konvencije.⁶⁸ Slijedom navedenog, možemo zaključiti da je Europska unija uspješno unificirala međunarodno privatno pravo i u situacijama kada ne postoji isključiva veza s državama članicama.⁶⁹

3.2. Materijalno polje primjene

Polje primjene Uredbe Rim I navedeno je u njezinom prvom članku te obuhvaća situacije kada postoji sukob zakona u pogledu ugovornih obveza u građanskim i trgovačkim stvarima.⁷⁰ Međutim, iz polja primjene isključene su porezne, carinske ili upravne stvari.⁷¹ U narednom stavku navode se ugovorne obveze te obveze koje su srodne istima, a na koje se Uredba ne primjenjuje.⁷² Slijedom navedenog, iako se Uredba u prvom redu odnosi na obveznopravne ugovore, u stvarno polje primjene spadaju i druge vrste ugovora u građanskim i trgovačkim stvarima.⁷³ Nadalje, pojam “građanske i trgovačke stvari” nije izvorni pojam Uredbe, već ima isto značenje i u ostalim izvorima prava EU te je utvrđen i dugogodišnjom praksom Suda EU koja se razvijala putem odredaba čl. 1. Bruxelleske konvencije iz 1968. godine te čl. 1. Uredbe Bruxelles I (44/2001 i 1215/2012).⁷⁴

Područje primjene Uredbe Rim II također je uređeno njenim prvim člankom te se primjenjuje na izvanugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima u slučajevima koji uključuju sukob zakona.⁷⁵ Izvanugovorna odgovornost za štetu kakva se spominje unutar Uredbe Rim II obuhvaća u prvom redu građanskopravne delikte te kvazikontrakte.⁷⁶ Pod potonje spadaju stjecanje bez osnove, poslovodstvo bez naloga te predugovorna odgovornost (*culpa in contrahendo*).⁷⁷ Uredba

⁶⁸ Ibid.; 80/934/EEZ, op. cit. (bilješka 51), čl. 2.

⁶⁹ Galf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 75.

⁷⁰ Uredba (EZ) br. 593/2008, op.cit. (bilješka 4), čl. 1. st 1.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid., čl. 1. st. 2.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 79.

⁷⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 1.

⁷⁶ Vilim Bouček, Stranačka autonomija kao poveznica deliktneog statuta u Uredbi Rim II, Pravo u gospodarstvu, vol. 48, br. 5, 2009, str. 1264-1293., str. 1276.

⁷⁷ Ibid.

se odnosi na izvanugovorne obveze koje su nastale, ali i na obveze za koje je vjerojatno da će tek nastati.⁷⁸ Takvo rješenje glede kojega se Uredba odnosi i na situacije u kojima je vjerojatno da će šteta nastupiti prihvaćeno je radi zaštite oštećenika, ali i u korist šire društvene zajednice jer omogućava poduzimanje mjera koje bi spriječile nastupanje štetnog događaja.⁷⁹ Nadalje, iz njezina područja primjene isključena su, jednako kao i kod Uredbe Rim I, porezna, carinska ili upravna pitanja te pitanja koja se tiču odgovornosti države za radnje ili propuste u izvršavanju vlastite državne vlasti (*acta iure imperii*).⁸⁰ Glede ovog posljednjeg, pravni stručnjak i odvjetnik D. Ruiz-Jarabo Colomer razlikuje dva osnovna kriterija za ocjenu je li određeno činjenje ili propuštanje *actus iure imperii* ili ne: prvi kriterij tiče se svojstva postupovnih stranaka, odnosno radi li se o tijelu javne vlasti, dok se drugi odnosi na porijeklo podnesenog zahtjeva, prvenstveno razlikuju li se ovlasti tijela javnih vlasti od onih koje postoje u odnosima između privatnih osoba.⁸¹ Nadalje, u idućem stavku istoga članka navedena su ostala pitanja, odnosno obveze na koje se Uredba ne odnosi poput primjerice pitanja koja se odnose na status ili pravnu i poslovnu sposobnost fizičkih osoba, obveze koje proizlaze iz obiteljskih odnosa i odnosa za koje se na temelju zakona koji reguliraju ove odnose smatra da imaju usporediv učinak, obveze koje proizlaze iz režima bračne imovine, i ostalo.⁸² Dakle, područje primjene Uredbe Rim II čini materija deliktneog statuta.⁸³ Potrebno je napomenuti i kako se u preambuli Uredbe navodi kako se polje primjene *ratione materiae* i odredbe Uredbe trebaju tumačiti u skladu s Uredbom Bruxelles I⁸⁴ te propisima koji se odnose na pravo mjerodavno za ugovorne obveze, odnosno sukladno odredbama Rimske konvencije te Uredbe Rim I.⁸⁵

⁷⁸ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1275.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 1. st. 1.

⁸¹ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Ruiz-Jarabo Colomera, u predmetu C-292/05 Eirini Lechouritou and Others v Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias, od 8. studenog 2006., t. 46., citiran u Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1277.

⁸² Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 1. st. 2.

⁸³ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 86.

⁸⁴ Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

⁸⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), preambula, t. 7.

4. USPOREDBA STRANAČKE AUTONOMIJE U UREDBAMA RIM I I RIM II

4.1. Općenito o stranačkoj autonomiji u uredbama Rim I i Rim II

Stranačka autonomija, kao što je ranije bilo rečeno, prisutna je i dominira unutar Uredbe Rim I, uredbe Europske unije koja je na snazi i u Republici Hrvatskoj te čije su polje primjene građanski i trgovački ugovori u situacijama kada postoji sukob zakona.⁸⁶ Ona predstavlja njezino temeljno načelo te se nalazi na samom početku Uredbe, u njenom 3. članku, a već se i u preambuli Uredbe naglašava da bi sloboda ugovornih strana pri odabiru mjerodavnog prava trebala biti jedan od temelja sustava pravila o sukobu zakona u pitanjima ugovornih obveza.⁸⁷ U modernijoj povijesti, korijene članka 3. Uredbe Rim I nalazimo u članku 3. Rimske konvencije,⁸⁸ prednice Uredbe Rim I. Naime, nakon prvobitne zamisli da se donese jedinstvena Konvencija o ugovornim i izvanugovornim obvezama, održan je sastanak s delegacijama država članica 1978. godine te je odlučeno da će se Konvencijom ipak urediti samo pravila vezana uz ugovorne obveze, a da će se zasebno konvencijom urediti područje izvanugovornih obveza.⁸⁹ Kao glavni cilj Rimske konvencije navedena je potreba za unifikacijom pravila o pravu mjerodavnom za ugovorne odnose.⁹⁰ Međutim, ubrzo se pokazalo kako je primjena Rimske konvencije često dovodila do neujednačenih sudskih odluka unutar nacionalnih sudova država članica.⁹¹ Slijedom navedenog, 1998. godine putem Akcijskog plana Europskog vijeća i Europske komisije o tome kako najbolje implementirati odredbe ugovora iz Amsterdama iznesena je po prvi put zamisao o preoblikovanju Rimske konvencije.⁹² Pet godina kasnije, Europska komisija izdaje dokument pod nazivom: „Zelena knjiga Komisije o preinačenju Rimske konvencije o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze iz 1980. godine u instrument Europske zajednice“. Kao glavni razlozi izmjene Rimske

⁸⁶ EUR-Lex: EU law: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=LEGISSUM:jl0006>, posjećeno na dan 17. 02. 2023.

⁸⁷ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), preambula, t. 11.

⁸⁸ 80/934/EEZ, op. cit. (bilješka 51), čl. 3.

⁸⁹ Dora Zgrabljic Rotar, Davor Babić, Reforma kolizijskih pravila za ugovorne obveze u pravu Europske unije, Hrvatska pravna Revija, vol. 10, br. 4, 2010, str. 54-62., str. 56.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

konvencije, osim neujednačene sudske prakse, navedeni su: potreba za izmjenom čl. 5. koji se odnosio na zaštitu potrošača, zatim potreba za usklađivanjem Rimske konvencije i Uredbe Bruxelles I te potreba da se neke ključne odredbe preciznije odrede.⁹³ Slijedom navedenog, donesena je Uredba Rim I koja je uvela određene promjene naspram prednice. Tako prvi stavak članka 3. Uredbe Rim I sadrži pojašnjenje u pogledu prešutnog izbora prava stranaka.⁹⁴ Nadalje, novotu s obzirom na odredbe Rimske konvencije nalazimo u stavku 4. istog članka koja za cilj ima spriječiti prijevarena postupanja zaobilazeći propise EU.⁹⁵

Slijedom navedenog, prvi stavak čl. 3. navodi kako se na ugovor primjenjuje pravo koje su stranke izabrale.⁹⁶ Idući članak govori nam o tome koje će se pravo primjenjivati na ugovorni odnos između stranaka u slučaju da ne postoji sporazumni odabir prava, potvrđujući time još jednom kako subjektivna poveznica *lex autonomiae* unutar Uredbe Rim I ima prednost pred ostalim poveznicama.⁹⁷ Kako bismo bolje razumjeli članak 3. te stranačku autonomiju po Uredbi Rim I, svakako se trebamo osvrnuti na praksu Suda EU na tom području. Tako prema odluci Suda EU u predmetu *Intercontainer Interfrigo*, koja je donesena na temelju čl. 3. Rimske konvencije, sloboda stranaka pri odabiru mjerodavnog prava koja proizlazi iz čl. 3. Konvencije ima prednost pred ostalim kolizijskim normama Konvencije.⁹⁸ Međutim, bitno je naglasiti da je u određenim slučajevima, o kojima će kasnije biti riječi, sloboda stranaka prilikom odabira mjerodavnog prava podvrgnuta određenim ograničenjima u svrhu zaštite nekih drugih načela međunarodnog privatnog prava.

Načelo stranačke autonomije unutar Uredbe Rim II također nalazimo već u njezinoj preambuli.⁹⁹ Tako čl. 31. preambule naglašava da bi u duhu načela autonomije stranaka te u cilju jačanja pravne sigurnosti, strankama trebalo omogućiti odabir prava koje će se primjenjivati na izvanugovorne obveze.¹⁰⁰ Ista odredba preambule sadržava i načelo zaštite slabije stranke te

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 82.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3. st. 1.

⁹⁷ Ibid., čl. 4.

⁹⁸ Presuda Suda (veliko vijeće) od 6. listopada 2009., *Intercontainer Interfrigo SC (ICF) protiv Balkenende Oosthuizen BV i MIC Operations BV*, C-133/08, EU:C:2009:9687, par. 24.

⁹⁹ Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II”), preambula, t. 31.

¹⁰⁰ Ibid.

navodi kako bi se slabije stranke trebale zaštititi predviđanjem mogućnosti izbora prava pod određenim pretpostavkama.¹⁰¹ Stranačka autonomija uređena je dalje u Uredbi Rim II u njezinom 14. članku. Stranačka autonomija tako je pronašla svoje mjesto u Uredbi tek u njenom završnom tekstu, iza općih i posebnih odredaba deliktneog statuta što je posebno zanimljivo s obzirom na to da stranačka autonomija ima prednost pred svim ostalim poveznicama u slučaju postojanja sporazuma stranaka.¹⁰²

Međutim, takvo uređenje stranačke autonomije, odnosno postojanje autonomije stranaka glede odabira mjerodavnog prava nije bilo otpočetak predviđeno.¹⁰³ Naime, tek se krenulo u pravcu priznavanja stranačke autonomije 90ih stupanjem na snagu Ugovora iz Maastrichta 1993. godine kojim je Europska unija proširila svoje ovlasti u pravosudnoj suradnji u građanskim predmetima.¹⁰⁴ Daljnju unifikaciju mjerodavnog prava za izvanugovornu odgovornost za štetu nastavila je Europska grupa za međunarodno privatno pravo (European Group for Private International Law) koja je 1998. godine objavila Prijedlog Europske konvencije o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze.¹⁰⁵ Navedeni Prijedlog bitan je zato što je, iako počivao na poveznici najuže veze, sadržavao i mogućnost da stranke sporazumno izaberu mjerodavno pravo nakon nastanka spora.¹⁰⁶ Međutim, konačni tekst Konvencije ipak nije bio donesen.¹⁰⁷ Potom u tzv. postamsterdamskoj fazi razvoja europskog prava uredbe postaju temeljni unifikacijski akt.¹⁰⁸ Slijedom navedenog, unutar Europske komisije došlo je do izrade Nacrta prijedloga Uredbe Vijeća o mjerodavnom pravu za izvanugovornu odgovornost za štetu od 3. svibnja 2002. godine te se u navedenom Nacrtu prvi put dopustilo strankama da bez vremenskog ograničenja izaberu mjerodavno pravo za svoj odnos.¹⁰⁹ Tekst Nacrta je naknadno izmijenjen te je 22. svibnja iste godine objavljen Prijedlog Uredbe Vijeća o mjerodavnom pravu za izvanugovornu odgovornost za štetu, poznatiji kao Prijedlog Uredbe Rim II.¹¹⁰ Prijedlog je osim dotadašnje

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1277; Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1282.

¹⁰³ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1273.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid., str. 1274.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

moćnosti izričitog izbora sadržavao i mogućnost konkludentnog izbora prava.¹¹¹ Međutim, za razliku od nacrtu Prijedloga Uredbe, izbor prava bio je vremenski ograničen *post eventum*.¹¹² Naknadno je uslijedila parlamentarna procedura donošenja Uredbe Rim II te je 2006. godine izmijenjen dotadašnji Prijedlog Uredbe Rim II.¹¹³ Tijekom parlamentarne rasprave Europski parlament je u prvom čitanju predstavio prijedlog Uredbe te zauzeo ekstenzivno tumačenje stranačke autonomije.¹¹⁴ Naime, najveća kontroverza donošenja Uredbe Rim II tiče se upravo opsega dopuštenosti stranačke autonomije, odnosno treba li strankama biti omogućeno da sklope sporazum o izabranom mjerodavnom pravu prije nastanka štetnog događaja ili samo nakon njegova nastanka.¹¹⁵ Iako su najprije samo delegacije Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva podržavale mogućnost odabira mjerodavnog prava i prije nastanka štetnog događaja, naknadno je ipak u pogledu tog pitanja postignuto političko jedinstvo i suglasnost te su Europski parlament i Vijeće usvojili Uredbu Rim II 11. srpnja 2007. godine.¹¹⁶

Slijedom navedenog, članak 14. stavak 1. Uredbe, sukladno 31. članku preambule otvara mogućnost strankama da izaberu mjerodavno pravo za svoju izvanugovornu obvezu sporazumom sklopljenim nakon nastanka događaja koji je prouzročio nastalu štetu ili, u slučaju da obje stranke obavljaju poslovnu djelatnost, sporazumom koji su stranke sklopile prije nastupanja događaja koji je prouzročio nastalu štetu.¹¹⁷ Izbor stranaka iskazuje se ili dokazuje opravdanom sigurnošću iz okolnosti slučaja te ne dira u prava trećih.¹¹⁸ Prema navedenom, sloboda izbora mjerodavnog prava bez vremenskog ograničenja prisutna je samo u pogledu izvanugovornih obveza u kojima su prisutne stranke koje obavljaju poslovnu djelatnost.¹¹⁹ Dakle, prethodni izbor mjerodavnog prava, odnosno *ante eventum* bit će moguć kada su kumulativno ispunjena dva uvjeta: sve stranke koje se nalaze u izvanugovornom obveznom odnosu obavljaju poslovnu djelatnost te je takva izvanugovorna obveza povezana s tom djelatnošću.¹²⁰ Takav sporazum, kao što je ranije bilo

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid., str. 1275.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Galf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 705.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 88.

¹²⁰ Ibid.

navedeno, ne proizvodi učinke prema trećim osobama.¹²¹ Drugačije rješenje nalazimo glede sporazuma koje sklope stranke koje ne obavljaju poslovnu djelatnost. Naime, za takve sporazume Uredba Rim II predviđa određeno vremensko ograničenje prilikom sklapanja sporazuma o mjerodavnom pravu o kojemu će biti riječi malo kasnije.

Dakle, kao što vidimo, načelo stranačke autonomije prisutno je unutar zakonodavstva Europske unije već otprije te je nakon mnogih izmjena preuzeto i unutar uredbi Rim I i Rim II. Zaključno, bitno je naglasiti da je autonomija stranaka kakvu poznajemo unutar Uredbe Rim II suženijeg opsega nego li je to slučaj kod Uredbe Rim I.¹²² Naime, postoje određena ograničenja stranačke autonomije koja su svojstvena Uredbi Rim II te o kojima će kasnije biti riječi.

4.2. Dvojnost ugovora o izboru mjerodavnog prava i „*glavnog ugovora*“

U pravnoj doktrini zauzeto je stajalište kako sporazum stranaka o mjerodavnom pravu predstavlja ugovor *sui generis* te se razlikuje od *glavnog ugovora* za koji stranke ugovaraju mjerodavno pravo.¹²³ Dakle, stranački izbor mjerodavnog prava koji proizlazi iz čl. 3. Uredbe Rim I predstavlja ugovor *sui generis* te se razlikuje od tzv. *glavnog ugovora* za koji se ugovara mjerodavno pravo.¹²⁴ Navedeno proizlazi iz stavka 5. istog članka, koji nas u pogledu izbora mjerodavnog prava upućuje na odredbe čl. 10. (pravo mjerodavno za postojanje i materijalnu valjanost), 11. (formalna valjanost) i 13. (pravna i poslovna sposobnost ugovornih strana) kojima se utvrđuje pravo mjerodavno za postojanje i valjanost suglasnosti ugovornih strana.¹²⁵ Ista odredba govori nam i koje je unutarnje pravo mjerodavno za ugovor o upućivanju te se u tom pogledu prihvaća metoda akcesornog upućivanja: “Iako je izbor mjerodavnog prava samostalan ugovor, podvrgnut je istom onom pravu koje je mjerodavno za *glavni ugovor*.”¹²⁶ Budući da stranački izbor prava ima ulogu poveznice u ugovorima s međunarodnim obilježjima, sporazum stranaka o mjerodavnom pravu predstavlja ugovor kolizijskog prava, odnosno "ugovor o

¹²¹ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1282.

¹²² Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 87.

¹²³ Krešimir Sajko, op.cit. (bilješka 1), str. 148.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3. st. 5.

¹²⁶ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 275.

upućivanju"¹²⁷. Dakle, taj ugovor je samostalan pravni posao u odnosu na materijalnopравни ugovor na koji se odnosi, što u konačnici znači da se za eventualnu nevaljanost stranačkog izbora mjerodavnog prava ne veže i nevaljanost materijalnopavnog ugovora i obratno.¹²⁸ No, iako sloboda stranaka glede odabira mjerodavnog prava za svoj ugovor proizlazi iz odredaba Uredbe, propisa Europske unije, sam ugovor o izboru mjerodavnog prava u pretežnoj mjeri podvrgnut je unutarnjem, nacionalnom pravu.¹²⁹ Prema navedenom, ovlaštenje stranaka na sporazumni odabir mjerodavnog prava proizlazi iz odredaba Uredbe, a samo postojanje, materijalna i formalna valjanost te sposobnost za sklapanje ugovora o izboru mjerodavnog prava prosuđuju se prema unutarnjem pravu.¹³⁰ Dakle, iako primjenu izabranog prava vežemo uz postojanje ugovora o upućivanju, pravni temelj za primjenu izabranog prava nalazimo u kolizijskoj normi koja pridaje stranačkom izboru prava značaj poveznice.¹³¹ Slijedom navedenog, izabrano pravo primjenjuje se na temelju kolizijske norme koja se nalazi u čl. 3. Uredbe, a ne na temelju samog ugovora.¹³²

Nadalje, kada govorimo o Uredbi Rim II potrebno je napomenuti kako ona ne sadrži odredbu koja određuje prema kojem će se pravu ocjenjivati postojanje i valjanost sporazuma o mjerodavnom pravu, međutim i unutar Urede Rim II prihvaćeno je stajalište kako ugovor stranaka o odabiru mjerodavnog prava predstavlja ugovor *sui generis*.¹³³ Dakle, postojanje i valjanost sporazuma o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze uređeni su analogno Uredbi Rim I, odnosno njezinom čl. 10. te se prosuđuju prema pravu koje je mjerodavno za postojanje i valjanost *glavnog ugovora*, odnosno po izabranom pravu.¹³⁴

¹²⁷ Ibid., str 274.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid., str 275.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 81.

¹³² Ibid.; Damir Klasiček, op. cit. (bilješka 13), str. 694.

¹³³ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1277.,1278.

¹³⁴ Ibid.

4.3. Vremenske granice odabira mjerodavnog prava

Uredba Rim I, za razliku od Uredbe Rim II, ne poznaje vremensko ograničenje pri sklapanju ugovora o primjeni mjerodavnog prava.¹³⁵ Naime, vrijeme izbora mjerodavnog prava Uredbe Rim I navodi se u njenom drugom stavku članka 3. te se prema njemu ugovorne strane mogu u svako doba dogovoriti da se na ugovor odnosi pravo koje do tada nije bilo mjerodavno, bilo zbog prijašnjeg izbora na temelju navedenog članka ili drugih odredaba Uredbe. Svaka promjena prava koje se primjenjuje nakon sklapanja ugovora ne dovodi u pitanje njegovu formalnu valjanost uređenu Uredbom niti negativno utječe na prava trećih strana.¹³⁶ Dakle, stranke su slobodne ugovoriti izbor mjerodavnog prava i nakon što je ugovor već sklopljen, odnosno promijeniti mjerodavno pravo za već sklopljeni ugovor.¹³⁷ Nadalje, sukladno načelu dobre vjere, spomenutom odredbom štite se prava trećih koje imaju korist iz ugovora, a na koje bi mogla nepovoljno djelovati naknadna promjena mjerodavnog prava.¹³⁸ Isto tako, naknadnim promjenama mjerodavnog prava ne dira se ni u formalnu valjanost ugovora što pridonosi pravnoj sigurnosti na način da uklanja dvojbe o valjanosti ugovora u razdoblju od sklapanja ugovora pa do promjene odabira mjerodavnog prava.¹³⁹

Bitno je naglasiti da će naknadna promjena mjerodavnog prava imati retroaktivan učinak, odnosno uzima se kao da je naknadni odabir mjerodavnog prava bio ugovoren već u trenutku njegova sklapanja.¹⁴⁰ Suprotno navedenom, u skladu s općim načelom stranačke autonomije, stranke su slobodne nešto drugo ugovoriti.¹⁴¹ U pogledu prakse za ovakve slučajeve, nailazimo na raznolikost između sudova različitih država. Naime, dok će se njemački sudovi prikloniti naknadnoj izmjeni mjerodavnog prava, engleski sudovi će ipak biti suzdržani glede primjene naknadnog izbora mjerodavnog prava u slučaju kada je raniji izbor bio dan izričito.¹⁴² No, ovakvi

¹³⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3.

¹³⁶ Ibid., čl. 3. st 2.

¹³⁷ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 84

¹³⁸ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 290.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 103.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid.

slučajevi naknadne izmjene mjerodavnog prava pri čemu su stranke isključile retroaktivnost su u praksi ipak iznimno rijetki.¹⁴³

Nadalje, na sporazum o naknadnoj izmjeni mjerodavnog prava primjenjuje se, kao i za prvotni izbor, čl. 3. st. 1. Uredbe kojim je uređena sloboda izbora stranaka prilikom odabira mjerodavnog prava.¹⁴⁴

Uredba Rim II, na jednak način kao i Uredba Rim I, dopušta strankama naknadnu izmjenu već izabranog prava.¹⁴⁵ Dakle, analogno Uredbi Rim I, Uredba Rim II dopušta strankama naknadnu promjenu mjerodavnog prava za njihov izvanugovorni odnos. Pritom je poželjno da stranke prilikom odabira novog mjerodavnog prava ugovore njegovu primjenu *ex tunc* kako bi se izbjegla situacija da su za isti štetni događaj mjerodavna dva različita prava: jedno od trenutka zaključenja sporazuma, odnosno od trenutka nastanka štetnog događaja i drugo od tog trenutka na dalje.¹⁴⁶

Međutim, za razliku od Uredbe Rim I, Uredba Rim II poznaje vremensko ograničenje prilikom sklapanja sporazuma o primjeni mjerodavnog prava na izvanugovorni odnos koji je proizašao iz štete.¹⁴⁷ Takvo ograničenje stranačke autonomije proizlazi već iz prvog stavka 14. članka te se odnosi na odabir mjerodavnog prava *ex post*.¹⁴⁸ Naime, Uredba Rim II radi distinkciju između sporazuma koji sklope stranke koje obavljaju poslovnu djelatnost, pri čemu je izvanugovorna obveza u vezi s tom djelatnošću, te ostalih sporazuma koje sklope stranke koje ne obavljaju poslovnu djelatnost ili barem jedna od njih ne obavlja.¹⁴⁹ Glede ovih potonjih, mogućnost njihovog izbora mjerodavnog prava ograničena je vremenski, *ex post*, za razliku od sporazuma koji sklope stranke koje obavljaju poslovnu djelatnost.¹⁵⁰ Dakle, stranke su slobodne ugovoriti mjerodavno pravo za svoju izvanugovornu obvezu tek nakon nastanka događaja koji je prouzročio štetu.¹⁵¹ Takvo pravno rješenje glede kojega je sporazum stranaka pri odabiru mjerodavnog prava moguć

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 290.

¹⁴⁵ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 89.

¹⁴⁶ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1280.

¹⁴⁷ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14. st. 1.

¹⁴⁸ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1281.

¹⁴⁹ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14. st. 1.

¹⁵⁰ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1281.

¹⁵¹ Vilim Bouček: Uredba Rim II - Komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava- drugi dio: opće poveznice deliktneog statuta Uredbe Rim III harmonizacija hrvatskog mpp-a, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 45, br. 3, 2008., str. 487-504., str. 496.

tek *a posteriori* počiva na načelu zaštite slabije stranke koje je duboko integrirano unutar Uredbe Rim II.¹⁵² Njime se najprije želi spriječiti zloupotrebljavanje mogućnosti odabira mjerodavnog prava u situacijama kada stranke nisu u jednakoj pregovaračkoj poziciji.¹⁵³ No, opravdanje takvog vremenskog ograničenja ipak je upitno zato što unutar Uredbe Rim II, ali i u nacionalnim zakonodavstvima država članica, postoji akcesorna poveznica kojom se upućuje na pravo mjerodavno za činjenični ili pravni odnos između stranaka koji je nastao prije nastupanja štetnog događaja.¹⁵⁴ Slijedom navedenog, u slučaju postojanja ranijeg sporazuma ili kakvog drugog pravnog odnosa između stranaka, takav sporazum, odnosno pravni odnos, predstavlja pravo najuže veze te će izabrano pravo takvim sporazumom biti mjerodavno i u slučaju kada bi izbor mjerodavnog prava *ante eventum* bio nevažeći.¹⁵⁵ Nadalje, kritika je upućena manjkavoj terminologiji unutar Uredbe Rim II, ali i unutar Uredbe Rim I.¹⁵⁶ Naime, niti jedna od uredbi ne pruža preciznu definiciju pojmova „osobe koja obavlja poslovnu djelatnost“ i „potrošača“.¹⁵⁷ Time se zapravo otvara prostor preširokom tumačenju navedenih pojmova.¹⁵⁸ Međutim, termin „osobe koje obavljaju poslovnu djelatnost“ potrebno je ipak autonomno tumačiti te se ne primjenjuje isključivo na trgovce, već obuhvaća i ostale slobodne profesije poput doktora ili pravnika.¹⁵⁹ Mišljenja sam kako je navedeno ograničenje pozitivno, jer ako uzmemo kao primjer ugovor koji bi sklopili trgovac i potrošač prije nastanka štetnog događaja, trgovac bi s obzirom na svoju poziciju mogao biti doveden u bolji položaj ugovarajući pravo koje bi njemu išlo u korist, nego li potrošač za kojeg ne možemo očekivati da ima isto znanje glede trgovčeve struke kao i trgovac. Nadalje, smatram kako ne možemo uvijek predvidjeti posljedice određene štetne radnje. Naime, u slučaju da je dopušten raniji odabir mjerodavnog prava, moguće je da bi se ugovorilo pravo koje možda ne nudi najbolje rješenje za novonastale štetne posljedice. Time bi svakako oštećenik bio doveden u lošiji položaj, a naknadna promjena izabranog prava uvijek otvara mogućnost novim komplikacijama. Navedeni problemi nisu toliko prisutni kod osoba koje obavljaju poslovnu djelatnost budući da se ipak od njih očekuje određeno znanje te stupanj pažnje glede odnosa koji

¹⁵² Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1281.

¹⁵³ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1282.

¹⁵⁴ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1281.

¹⁵⁵ Ibid.; Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 4. st. 3.

¹⁵⁶ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 709.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Ibid.

se tiču njihove djelatnosti. Osim toga, mogućnost ranijeg ugovaranja mjerodavnog prava između stranka koje obje obavljaju trgovačku djelatnost može pogodovati njihovom postojećem poslovnom odnosu te smatram takvo rješenje u skladu s načelom autonomije stranaka.

4.4. Izričit i prešutni izbor mjerodavnog prava

Kada govorimo o stranačkom odabiru mjerodavnog prava, potrebno je objasniti distinkciju između izričitog te prešutnog izbora prava. Naime, u prvom stavku čl. 3. Uredbe Rim I izbor se navodi izrijeком ili jasno proizlazi iz odredaba ugovora ili okolnosti slučaja.¹⁶⁰ Stranke mogu svojoj izbor očitovati prije ili nakon sklapanja ugovora, usmeno ili u pisanoj formi.¹⁶¹ U praksi izričit izbor najčešće susrećemo unutar ugovornih klauzula koje stranke uvrštavaju u svoj ugovor.¹⁶² Putem ugovornih klauzula stranke očituju svoju volju da se za njihov ugovor i pravni odnos primjenjuje mjerodavno pravo koje su navele. Za ugovorne klauzule kažemo da se odnose na izričit izbor mjerodavnog prava i u slučaju kada su sklopljene konkludentnim prihvatom sadržaja ugovora ili prilikom upućivanja na opće uvjete poslovanja koje sadrže klauzulu o izboru mjerodavnog prava.¹⁶³ Dakle, iako je u navedenim primjerima izostalo izričito očitovanje volje, pristankom na opće uvjete poslovanja ili na sadržaj ugovora stranka je ipak očitovala svoju volju da želi biti vezana ugovorom na koji će se primjenjivati navedeno mjerodavno pravo.

Prešutni izbor javlja se kada stranke nisu izrijeком ugovorile mjerodavno pravo, no ono se može zaključiti iz okolnosti slučaja koje upućuju na to da su ugovorne strane prilikom sklapanja ugovora imale na umu primjenu određenog prava.¹⁶⁴ Kako bi se pravilno ustanovila namjera stranaka potrebno je uzeti u obzir cijeli činjenični supstrat određenog slučaja te utvrditi može li se razumno zaključiti da su stranke sklopile ugovor imajući na umu da će određeno pravo biti mjerodavno za njihov ugovor.¹⁶⁵ Neke od okolnosti koje se mogu smatrati relevantnima prilikom utvrđivanja prešutnog odabira mjerodavnog prava i koje sudac može uzeti u obzir su: ugovaranje sudske ili

¹⁶⁰ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3. st. 1.

¹⁶¹ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 94.

¹⁶² Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 281.

¹⁶³ Ibid., str. 282.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

arbitražne nadležnosti, jezik ugovora te ugovaranje mjesta ispunjenja ugovora.¹⁶⁶ Nadalje, sud nije ovlašten primijeniti hipotetski izbor prava, odnosno pravo za koje smatra da bi stranke ugovorile da su o tome raspravljale,¹⁶⁷ već je vezan stvarnim izborom strana (*real choice of law; with reasonable certainty*).¹⁶⁸ Takvo ograničenje ima smisla ako uzmemo u obzir da je ipak potreban visok stupanj izvjesnosti¹⁶⁹ kako bi se primijenilo određeno pravo, što svakako izostaje prilikom pozivanja na hipotetske situacije. U praksi nalazimo i slučajeve gdje su stranke samo ugovorile primjenu određenog pravnog propisa druge države, a ne i primjenu cijelog pravnog sustava te države.¹⁷⁰ Međutim, u takvim situacijama smatra se da postoji prešutan izbor stranaka da je mjerodavno pravo države kojoj izabrani propis pripada, osim ako izričito nije ugovoreno drugačije.¹⁷¹ Nadalje, prešutni izbor susrećemo i prilikom sumnje jesu li stranke imale za namjeru ugovoriti mjerodavno pravo za cijeli ugovor ili samo za njegov dio, pri čemu se kao pravilo uzima da se izbor prava odnosi na cijeli ugovor, dok klauzule o izboru prava za dio ugovora predstavljaju iznimku.¹⁷²

Očitovanje volje stranaka pri odabiru mjerodavnog prava uređeno je i unutar Uredbe Rim II njezinim 14. člankom.¹⁷³ Naime, Uredba Rim II, jednako kao i Uredba Rim I, propisuje kako sporazum mjerodavnog prava za izvanugovornu odgovornost za štetu može biti izričit ili prešutni.¹⁷⁴ Navedeno proizlazi iz čl. 14. st. 2. koji glasi: „Izbor se iskazuje ili dokazuje opravdanom sigurnošću iz okolnosti slučaja.“¹⁷⁵ No, u Uredbi je propisano kako je sud dužan pri utvrđivanju postojanja sporazuma poštivati namjere stranaka.¹⁷⁶ Stoga, na jednak način kao što je uređeno i unutar Uredbe Rim I, sudu je zabranjena primjena hipotetskog izbora prava, već je vezan stvarnim sporazumom, bio on izričit ili prešutni.¹⁷⁷ Ovakvo rješenje odraz je načela pravne

¹⁶⁶ Sajko, Krešimir, op.cit. (bilješka 1), str. 150.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 726.

¹⁶⁹ Ibid., str. 283.

¹⁷⁰ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 279.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid., str. 289.

¹⁷³ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl.14. st. 1.

¹⁷⁴ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1282.

¹⁷⁵ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl.14. st. 1.

¹⁷⁶ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1282.

¹⁷⁷ Ibid.

sigurnosti koje nalazimo i u Uredbi Rim I i u Uredbi Rim II.¹⁷⁸ Glede prešutnog izbora mjerodavnog prava, stranke ga mogu izraziti i upućivanjem na objektivne poveznice, primjerice sporazumom kojim podvrgavaju svoje izvanugovorne odnose pravu uobičajenog boravišta koje od stranaka, ali on postoji i kod standardiziranih oblika ugovora za koje se zna da su uređeni prema određenom pravu, iako nema o tome izričitog sporazuma.¹⁷⁹ Daljnji primjeri prešutnog sporazuma stranaka, jednaki su onima unutar Uredbe Rim I te obuhvaćaju: odabir nadležnog foruma za rješavanje sporova među strankama, pozivanje na specifičan pravni institut određenog prava, odabir mjesta arbitraže u slučaju kada okolnosti slučaja ukazuju na to da je arbitar dužan primijeniti pravo tog mjesta,...¹⁸⁰ Dakle, iz navedenog proizlazi da je odabir izričitog ili prešutnog odabira prava uređen jednako u Uredbi Rim I kao što je i uređen u Uredbi Rim II, neovisno o različitoj jezičnoj formulaciji između čl. 3. st.1. Uredbe Rim I te čl. 14. st. 1. Uredbe Rim II.¹⁸¹

4.5. Izabrano mjerodavno pravo

Članak 3. Uredbe Rim I, kao što je ranije bilo govora, propisuje da je za ugovor mjerodavno pravo koje su stranke izabrale.¹⁸² Dakle, uvriježeno je shvaćanje da stranke mogu izabrati bilo koje pravo, pa čak i ako ono nema nikakve objektivne veze s ugovorom.¹⁸³ Naime, ugovorne strane slobodne su izabrati pravo bilo koje države neovisno o koneksitetu.¹⁸⁴ Nadalje, već je Rimaska konvencija iz 1980. propisivala kako se njezine odredbe primjenjuju na ugovorne obveze u svim situacijama koje uključuju izbor između prava različitih zemalja.¹⁸⁵ Uredba Rim I prihvaća takvo rješenje te iako ne propisuje to izričito, iz njenih mnogobrojnih odredaba proizlazi da se mjerodavno pravo odnosi na pravo države.¹⁸⁶ Tako primjerice ugovori o prodaji robe i ugovori o pružanju usluga podliježu pravu *države* uobičajenog boravišta prodavatelja, odnosno pružatelja

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1282.

¹⁸⁰ Ibid., str. 1283.

¹⁸¹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 89.

¹⁸² Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3.

¹⁸³ Dora Zgrabljic Rotar, Davor Babić, op. cit. (bilješka 90) str. 58.

¹⁸⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 98.

¹⁸⁵ 80/934/EEZ, op. cit. (bilješka 51), čl. 1. st. 1.

¹⁸⁶ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 277.

usluga¹⁸⁷ ili pak potrošački ugovori koji podliježu pravu *države* u kojoj potrošač ima uobičajeno boravište, pod uvjetom da poduzetnik.¹⁸⁸ Međutim, bitno je napomenuti kako stranačka autonomija prema Uredbi Rim I nije ograničena samo na pravo države. Naime, u preambuli Uredbe naglašava se kako Uredba ne sprečava ugovorne strane da se u ugovoru pozovu na nedržavno pravo ili na međunarodnu konvenciju.¹⁸⁹ Stranke imaju i slobodu ugovoriti da će se neka međunarodna konvencija ili kodifikacija načela ugovornog prava primjenjivati kao sastavni dio ugovora.¹⁹⁰ No, mogli bismo reći da se takva sloboda stranaka ne odnosi na odabir mjerodavnog prava kakvog nalazimo u članku 3. Uredbe, već se radi o slobodi stranaka da inkorporiraju svojevrsan sadržaj prava u svoj ugovor.¹⁹¹ Dakle, radi se o ugovoru s materijalnopравnim učinkom, no ne i kolizijskopравnim.¹⁹² Prema tome, u kolizijskom pravnom smislu Uredba ograničava slobodu stranaka samo na odabir prava države, za razliku od međunarodne arbitraže koja omogućava strankama prilikom odabira mjerodavnog prava pravo države, ali i druga „pravna pravila“.¹⁹³ Međutim, zabranjen je sporazum stranaka kojim odluče ne primijeniti pravo niti jedne države.¹⁹⁴ Budući da kolizijsko pravo pruža strankama slobodu samo pri odabiru prava neke druge države, no ne i slobodu da isključe primjenu prava, ugovor bez mjerodavnog prava (*contract sans loi*) bio bi ništetan.¹⁹⁵

Nadalje, čl. 3. st. 1. Uredbe dozvoljava strankama da podvrgnu svoj ugovor u cijelosti pod određeno mjerodavno pravo ili da podvrgnu samo dio ugovora.¹⁹⁶ Time stranke imaju slobodu da za različite dijelove ugovora izaberu različita mjerodavna prava čime dolazi do cijepanja ugovornog statuta, odnosno do podjele mjerodavnog prava (*splitting of applicable law; depeçage/morcellement du contrat; Vertragsspaltung - eine teilweise Rechtswahl*).¹⁹⁷ Međutim, takvi slučajevi su iznimno rijetki u praksi.¹⁹⁸ Stranke nadalje imaju slobodu odabira mjerodavnog

¹⁸⁷ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 4. st. 1.

¹⁸⁸ Ibid., čl. 6. st. 1.

¹⁸⁹ Ibid., točka 13.

¹⁹⁰ Dora Zgrabljic Rotar, Davor Babić, op. cit. (bilješka 90), str. 58.

¹⁹¹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 278.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Ibid.; Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 727.

¹⁹⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 279.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 727.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Ibid.

prava samo za dio ugovora, dok se za ostatak ugovora prepuštaju primjeni prava koje je mjerodavno prema podređenim, objektivnim poveznicama.¹⁹⁹ No, u slučaju izbora mjerodavnog prava samo za određene dijelove ugovora, takav izbor odnosi se samo na mjerodavno pravo cijelog pravnog poretka, a ne pojedinih odredbi ili propisa prava neke države.²⁰⁰ Navedeno proizlazi iz 3. članka prema kojem stranke imaju slobodu podvrgnuti svoj ugovor, odnosno njegove dijelove različitim pravima, ali ne i mješavini pravnih propisa različitih država.²⁰¹

Bitno je naglasiti da u slučaju da se stranke odluče za više mjerodavnih prava za različite dijelove ugovora, takvi dijelovi ugovora moraju biti dovoljno samostalni naspram ostalih.²⁰² Različito izabrana mjerodavna prava za dijelove ugovora koji su međusobno povezani ili srodni dovodi do opasnosti primjene različitih i proturječnih prava na jedna te ista pravna pitanja.²⁰³ U takvim situacijama mjerodavno pravo izabrano od strane stranaka je bez učinka te će se primijeniti ono pravo koje je mjerodavno na temelju objektivnih poveznica.²⁰⁴

Uredba Rim II, jednako kao i Uredba Rim I, propisuje kako su stranke ovlaštene izabrati samo pravo nacionalnih država kao mjerodavno, a ne i opća načela prava, načela međunarodnih trgovačkih sporazuma i slično.²⁰⁵ Nadalje, analogno Uredbi Rim I, Uredba Rim II mnogobrojnim odredbama potvrđuje navedeno stajalište te se tako primjerice u čl. 4. navodi kako: „U slučaju da nije drukčije propisano Uredbom, pravo koje se primjenjuje na izvanugovornu obvezu nastalu iz protupravnog postupanja je pravo one *države* u kojoj šteta nastane, bez obzira na to u kojoj *državi* je nastao događaj koji je prouzročio nastalu štetu te bez obzira na *državu* ili *države* u kojoj nastanu posredne posljedice tog događaja.“²⁰⁶

Glede mogućnosti odabira mjerodavnog prava samo za dio izvanugovornog odnosa koji je proizašao iz štete, odnosno glede mogućnosti cijepanja statuta (*splitting of applicable law; depeçage*), Uredba Rim II, za razliku od Uredbe Rim I, ne sadrži takvu izričitu odredbu.²⁰⁷

¹⁹⁹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 288.

²⁰⁰ Ibid., str. 290.

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Ibid., str. 289.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1280.

²⁰⁶ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 4. st. 1.

²⁰⁷ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1278.

Slijedom navedenog, nameće se pitanje je li dopušteno strankama ugovaranje primjene prava različitih država na njihov odnos koji proizlazi iz izvanugovorne odgovornosti za štetu?²⁰⁸ U navedenom pitanju nailazimo zapravo na sukob dvaju načela međunarodnog privatnog prava: načela stranačke autonomije iz kojeg proizlazi mogućnost odabira mjerodavnog prava s jedne strane te s druge strane, načela pravne sigurnosti i koherentnosti mjerodavnog prava za delikte.²⁰⁹ Možemo reći kako je unutar Uredbe Rim II ipak prevladalo potonje načelo te bi se cijepanje statuta trebalo restriktivno tumačiti kada govorimo o izvanugovornoj odgovornosti za štetu.²¹⁰ Razloge prihvaćanja takvog rješenja nalazimo i u tome što bi mogućnost odabira različitog mjerodavnog prava za određeni izvanugovorni odnos moglo imati i vrlo složene i nepredvidive negativne posljedice po oštećenika.²¹¹ Slijedom navedenog, Uredbu Rim II trebali bismo tumačiti na način kako je odabir različitih prava za različite dijelove izvanugovornog odnosa ili za različita pravna pitanja načelno zabranjen.²¹² Takav stav zauzet je već prilikom legislativnog postupka donošenja Uredbe Rim II kada su Europsko vijeće i Europska komisija odbili prijedlog Europskog parlamenta da se čl. 4. pridoda odredba kojom bi nadležni sud prilikom rješavanja mjerodavnog prava bio ovlašten: „Svako posebno pitanje spora podvrgnuti posebnom razmatranju.“²¹³ Dakle, umjesto instituta cijepanja statuta, unutar Uredbe Rim II prihvaćeno rješenje prema kojemu se izabrano mjerodavno pravo načelno određuje za delikte, odnosno za cjelokupni predmet (engl. „*tort/delict*“).²¹⁴ Međutim, bitno je napomenuti kako se institut cijepanja statuta ne može ni isključiti.²¹⁵ Do njega dolazi samom prirodom odnosa u slučajevima kada su stranke izabrale mjerodavno pravo samo za pojedino pravno pitanje, posebno u slučajevima kada se za određena pitanja primjenjuje nacionalno zakonodavstvo, a za druga pravo Zajednice.²¹⁶ Cijepanje statuta javlja se i u slučaju ako su stranke sporazumno ugovorile pravo određene države kao mjerodavno,

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1294.

²¹² Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1278.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Ibid.

a takvim sporazumom krše prisilne propise prava države u kojoj se nalaze svi elementi izvanugovornog odnosa ili krše prisilne propise prava Zajednice.²¹⁷

Mišljenja sam kako je restriktivno tumačenje navedenog instituta cijepanja statuta nužno prilikom primjene odredaba Uredbe Rim II s obzirom na to da su odnosi koji proizlaze iz izvanugovorne odgovornosti za štetu ipak delikatnije naravi od ostalih sporazuma u koje se stranke dobrovoljno upuštaju.

4.6. Postojanje i materijalni izbor prava

Unutar Uredbe Rim I postojanje te materijalna valjanost ugovora u cjelini ili bilo koje njegove odredbe propisani su u čl. 10. Naime, članak 3. st. 5. Uredbe nas upućuje na čl. 10. prema kojemu se postojanje i valjanost ugovora, odnosno njegove odredbe utvrđuju prema pravu kojem bi ugovor bio podložan temeljem Uredbe Rim I da su ugovor ili njegova odredba valjani.²¹⁸ Prema tome, je li zaključen ugovor te jesu li ugovor ili njegove pojedine odredbe valjane ocjenjivat će se po ugovornom statutu, odnosno po pravu koje se u slučaju valjanosti ugovora treba primijeniti (*existence and validity of a contract; Zustandekommen und die Wirksamkeit des Vertrages*).²¹⁹ Dakle, postojanje i materijalnu valjanost stranačkog izbora prava ocjenjujemo primjenom upravo tog prava.²²⁰ No, iako u praksi teško zamislivo, stranke su slobodne svoj izbor mjerodavnog prava podvrgnuti nekom drugom pravu.²²¹

Sljedeći stavak tiče se pristanka ugovornih strana te navodi kako se stranka ugovora koja tvrdi da nije dala svoj pristanak može osloniti na pravo države u kojoj ima uobičajeno boravište ako iz okolnosti slučaja proizlazi da ne bi bilo razumno utvrđivati učinak njenih postupaka u skladu s pravom koje proizlazi iz prethodnog stavka.²²² Navedeni stavak zapravo predstavlja zaštitničku klauzulu koja se odnosi na pristanak kao jedan od temeljnih elemenata ugovora.²²³ Naime, u

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 3. st. 5.

²¹⁹ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 722.

²²⁰ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 275.

²²¹ Ibid.

²²² Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 10. st. 2.

²²³ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 268.

ugovorima s međunarodnim obilježjem bilo bi zaista nepravedno vezati stranku na pristanak kada je njezini postupci ili manjak istih ne bi vezali prema zakonima države njenog uobičajenog boravišta, koji joj bliski i poznati.²²⁴ Nadalje, u stavku se navodi još jedan pravni standard koji mora biti zadovoljen da bi se navedeno pravo primjenjivalo, a to je da postojanje pristanka mora razumno proizlaziti svih okolnosti slučaja.²²⁵ Naime, pristanak može biti dan u zabludi, pod prisilom ili jednostavno pogreškom stranke bila ona učinjena u namjeri ili ne, međutim u doktrini je još predmet rasprave dovode li svi navedeni razlozi do primjene drugog stavka.²²⁶

Glede polja primjene čl. 10. možemo reći da se odnosi na sve vrste ugovora, uključujući i one sklopljene elektroničkim putem,²²⁷ koji sadrže pristanak jedne od strana te koji imaju za cilj stvoriti pravno obvezujuće učinke.²²⁸ Navedeni članak se primjenjuje i na predugovore.²²⁹

Svrhu članka 10. nalazimo u potrebi za unifikacijom svih aspekata sklapanja ugovora²³⁰ te se u drugom stavku putem zaštitničke klauzule štiti stranka ugovora koja bi zbog nepoznavanja drugog pravnog sistema mogla biti vezana za ugovor iako nije dala potrebni pristanak.²³¹

Nadalje, iako unutar Uredbe Rim II ne nalazimo posebnu odredbu glede postojanja i materijalnog izbora prava, ona analogno čl. 3. st. 5. u svezi s čl. 10. Uredbe Rim I uređuje postojanje i materijalnu valjanost sporazuma o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze.²³² Naime, unutar Uredbe Rim II postojanje i materijalna valjanost stranačkog izbora prava određene države ocjenjivat će se primjenom sporazumno izabranog prava.²³³

²²⁴ Ibid., str. 263.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid., str. 267.

²²⁷ Ibid., str. 266.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Ibid., str. 265.

²³⁰ Ibid., str. 262.

²³¹ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 10. st. 2.

²³² Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1277.,1278.

²³³ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 89.

4.7. Formalna valjanost

Sukladno načelu akcesornog upućivanja²³⁴ koje je sadržano u čl. 3. st. 5. Uredbe Rim I, formalna valjanost ugovora unutar Uredbe Rim I propisana je u 11. članku te glasi: “Ugovor koji sklope osobe, ili njihovi predstavnici koji se nalaze u istoj državi u vrijeme njegova sklapanja, formalno je valjan ako ispunjava formalne zahtjeve prava kojem sadržajno podliježe na temelju ove Uredbe ili prava države u kojoj je sklopljen.”²³⁵ Nadalje, u drugom stavku se navodi: „Ugovor koji sklope osobe, ili njihovi predstavnici, koji se nalaze u različitim državama u vrijeme njegova sklapanja, formalno je valjan ako ispunjava formalne zahtjeve prava kojem sadržajno podliježe na temelju ove Uredbe ili prava bilo koje od država u kojima se u vrijeme sklapanja ugovora nalazi bilo koja od ugovornih strana ili njihov predstavnik, ili prava države u kojoj je bilo koja od ugovornih strana u to vrijeme imala uobičajeno boravište.”²³⁶ Iz navedenih stavaka proizlazi da nas članak 11. alternativno upućuje na više različitih mjerodavnih prava: pravo mjerodavno za sadržaj pravnog posla, zatim na pravo mjesta gdje je ugovor sklopljen te kod ugovora *inter absentes*, na pravo uobičajenog boravišta stranaka ili države gdje se nalaze, prilikom čega sva su navedena prava od jednake važnosti.²³⁷ Dakle, ispunjenjem uvjeta za primjenu jednog od navedenih alternativnih prava, zadovoljena je formalna valjanost ugovora.²³⁸ Radi se zapravo o liberalnom režimu koji proizlazi iz načela *favor negotii* kojemu je za cilj smanjiti formalnu nevaljanost ugovora, odnosno svesti je na najmanju moguću mjeru.²³⁹ Slijedom navedenog, primjenom tog članka sporazum strana o izboru mjerodavnog prava bit će valjan glede oblika ako je valjan ili po izabranom mjerodavnom pravu ili po pravu države u kojoj je sklopljen dok će sporazum o mjerodavnom pravu između odsutnih osoba biti valjan ili po izabranom mjerodavnom pravu ili po pravu države gdje se ugovorne strane nalaze ili po pravu njihova uobičajena boravišta.²⁴⁰

²³⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 276.

²³⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 11. st. 1.

²³⁶ Ibid., čl. 11. st. 2.

²³⁷ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 276.

²³⁸ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 276.

²³⁹ Ibid., str. 277.

²⁴⁰ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 276.

Neispunjavanje potrebne forme ugovora dovodi do raznih pravnih posljedica.²⁴¹ Neke od njih tiču se djelomične ništetnosti ugovora ili prava na povlačenje od ispunjenja ugovora te u konačnici, neudovoljavanje propisanoj formi može dovesti i do potpune ništetnosti ugovora.²⁴²

Nadalje, ranije je bilo riječi o odvojenosti *glavnog ugovora* i ugovora u upućivanju.²⁴³ Budući da je ugovor o upućivanju samostalan ugovor naspram glavnog, na njega se neće primjenjivati formalne pretpostavke koje se odnose za *glavni ugovor*.²⁴⁴ Dakle, ugovor o upućivanju može biti valjan glede oblika iako nisu ispunjene formalne pretpostavke glede *glavnog ugovora*.²⁴⁵ U hrvatskom zakonodavstvu, kao ni u većini drugih zemalja, nije propisan poseban oblik za ugovor o izboru mjerodavnog prava.²⁴⁶ Dosljedno načelu neformalnosti ugovora, Zakon o obveznim odnosima propisuje da se ugovor može sklopiti u bilo kojem obliku, osim ako je zakonom drugačije određeno,²⁴⁷ što znači da za ugovor o izboru mjerodavnog prava nije propisan poseban oblik.

Unutar Uredbe Rim II formalna valjanost stranačkog sporazuma o izboru mjerodavnog prava uređena je njezinim 21. člankom te glasi: “Jednostrano postupanje radi ostvarivanja pravnog učinka i u vezi s izvanugovornom obvezom formalno je valjano ako je u skladu s formalnim zahtjevima prava koje uređuje tu izvanugovornu obvezu ili s pravom one države u kojoj je poduzeto postupanje.”²⁴⁸ Iz navedene odredbe je vidljivo kako je načelo *in favorem negotii* prisutno i unutar Uredbe Rim II te će sukladno njemu ugovor stranaka o izboru mjerodavnog prava za njihov pravni odnos biti valjan ako udovoljava formalnim pretpostavkama prava države koja regulira nastalu izvanugovornu obvezu ili prava države u kojoj je poduzeto postupanje stranaka.²⁴⁹

²⁴¹ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 291.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Str. 15.

²⁴⁴ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 276.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Zakon o obveznim odnosima NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, čl. 286. st. 1.

²⁴⁸ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 21.

²⁴⁹ Peter Huber: „Article 21 Formal validity“ u Peter Huber, Rome II Regulation: Pocket Commentary, uredio: Otto Schmidt, European Law Publishers, 2011, str. 401.

4.8. Opseg mjerodavnog prava

Odredbu koja se odnosi na opseg mjerodavnog prava nalazimo unutar Uredbe Rim I u čl. 12. koja glasi: „Mjerodavno pravo za ugovor na temelju ove Uredbe posebno regulira: tumačenje, izvršenje te unutar granica ovlasti dodijeljenih sudu na temelju postupovnog prava, posljedice potpune ili djelomične povrede obveza, uključujući procjenu štete u mjeri u kojoj je reguliraju zakonski propisi.“²⁵⁰ Iz navedenog proizlazi kako će se ugovor tumačiti prema izabranom pravu te nisu potrebne dodatne klauzule kojima bi se propisivalo da se ugovor tumači prema mjerodavnom pravu.²⁵¹ Međutim, u slučaju da stranke ipak odluče navesti pravo prema kojem će se njihov ugovor tumačiti, a koje je različito od mjerodavnog prava, ono bi zapravo predstavljalo izričit izbor mjerodavnog prava.²⁵² Za razliku od navedenog, u pravnoj doktrini postoji i mišljenje manjine prema kojemu odabir prava prema kojem će se ugovor tumačiti ne predstavlja samo po sebi izričit izbor prava, već se radi o snažnom indiciju prešutnog izbora.²⁵³ Mišljenja sam kako bi takva klauzula ipak predstavljala izričit izbor glede mjerodavnog prava u slučaju da stranke nisu navele koje bi pravo bilo mjerodavno za njihov ugovor, budući da je malo vjerojatno da bi se stranke priklonile pravu koje bi bilo mjerodavno prema objektivnim poveznicama, a uredile samo aspekt tumačenja ugovora. Međutim, u slučaju da su stranke jednom klauzulom uredile pitanje mjerodavnog prava, a drugom tumačenje samog ugovora, smatram kako bi se ugovor, odnosno njegovi dijelovi, trebali tumačiti prema pravu izabranom od strane stranaka za tumačenje ugovora, uz pretpostavku da takav odabir ne dovodi do nelogičnog cijepanja statuta. Drugim riječima, smatram da bi se ugovor trebao tumačiti prema pravu izabranom za tumačenje ugovora, ali samo u slučaju da se radi o odabiru prava za tumačenje ugovora koji nije nespojiv s izabranim mjerodavnim pravom. Navedene zaključke izvodim iz općeg načela autonomije stranaka koje je sveprisutno u Uredbi Rim I te kojim se strankama prepušta da ugovor urede na način koji im najviše odgovara.

Nadalje, Uredba Rim II u 15. članku navodi kako će pravo koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze na temelju Uredbe posebno regulirati: „temelj i opseg odgovornosti, razloge za izuzeće od

²⁵⁰ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 12. st. 1.

²⁵¹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 281.

²⁵² Ibid.

²⁵³ Ibid.

odgovornosti, postojanje, prirodu i procjenu štete ili zatražene odštete, pitanje može li pravo na odštetu ili popravljjanje štete biti prenosivo, uključujući i prijenos nasljeđivanjem osobe ovlaštene na naknadu štete zbog toga što su osobno pretrpjele štetu, odgovornost za postupke druge osobe te način prestanka obveze i pravila zastare.²⁵⁴ Drugim riječima, u slučaju da su stranke ugovorile mjerodavno pravo za svoj odnos koji je proizašao iz štete, prema njemu će se određivati navedene okolnosti.

4.9. Ograničenja u izboru mjerodavnog prava

Načelo stranačke autonomije glede kojega su stranke slobodne u odabiru mjerodavnog prava za svoj pravni odnos, u određenim situacijama podložno je određenim ograničenjima kako bi se ostvarila neka druga pravna načela. Tako je primjerice načelo zaštite slabije strane pronašlo svoje mjesto u odredbama obje uredbe, a na isti način štite se i prisilni propisi države u kojoj se nalaze sve relevantne okolnosti slučaja.²⁵⁵ Međutim, dok stranačka autonomija predstavlja temeljno načelo Uredbe Rim I te u skladu s tim ograničenja predstavljaju iznimku, unutar Uredbe Rim II ograničenja su prisutnija prilikom sporazumnog odabira mjerodavnog prava za izvanugovorni odnos koji je proizašao iz štete.²⁵⁶

Slijedom navedenog, stranačka autonomija izbora mjerodavnog prava kako glasi u Uredbi Rim I pruža najširu slobodu strankama prilikom odabira mjerodavnog prava za njihov pravni odnos.²⁵⁷ Naime, članak 3. primjenjuje se na sve ugovore koji potpadaju pod njezino materijalno polje primjene uređene prvim člankom te ne postoji obveza međunarodnog elementa kako bi se članak 3. Uredbe primjenjivao.²⁵⁸ Dakle, članak 3. Uredbe primjenjivat će se i u situacijama kada se sukob zakona odnosi samo na odabir mjerodavnog prava i prava foruma treće države, iako svi elementi

²⁵⁴ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 15.

²⁵⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 6.,8.,3. ; Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl.14.

²⁵⁶ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 101.

²⁵⁷ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 81.

²⁵⁸ Ibid.

ugovora potpadaju pod unutrašnje, domaće pravo države.²⁵⁹ Međutim, unutar Uredbe ipak nalazimo različita odstupanja od ugovornog statuta i primjene izabranog prava.²⁶⁰

Prvo odstupanje od sveobuhvatnog načela autonomije stranaka tiče se zaštite slabije strane. Iako članak 3. Uredbe pruža najširu slobodu strankama prilikom odabira mjerodavnog prava, Uredba ipak poznaje razna ograničenja kojima se štiti slabija strana u odnosu.²⁶¹ Pod slabiju stranu svakako potpadaju radnici glede ugovora u radu te potrošači u potrošačkim ugovorima.²⁶² Tako se primjerice u čl. 6. st. 2. Uredbe navodi kako: „Izbor ne može za posljedicu imati lišavanje potrošača zaštite koja mu je osigurana odredbama od kojih se ne može odstupiti sporazumom, na temelju prava koje bi bilo mjerodavno na temelju prvog stavka u slučaju da mjerodavno pravo nije izabrano.“²⁶³ Dakle, stranke svojim odabirom mjerodavnog prava ne mogu odstupiti od zaštite potrošača kakvu pruža pravo koje bi bilo mjerodavno na temelju objektivne poveznice. Sličnu odredbu nalazimo i kod pojedinačnih ugovora o radu kojima se štiti radnik.²⁶⁴ Uredba Rim I nadalje sadrži određena ograničenja glede ugovora o prijevozu putnika te u ugovora o osiguranju koji ne osigurava od značajnog rizika kod kojih su stranke prilikom odabira mjerodavnog prava ograničene na ponuđena prava kako su navedena u Uredbi.²⁶⁵

Sljedeća vrsta odstupanja, odnosno ograničenja odnosi se na međunarodni karakter pravne situacije.²⁶⁶ Naime, kod ugovora koji su povezani s pravnim poretkom samo jedne države, odnosno kod ugovora bez međunarodnog obilježja, stranke su ograničene u svom izboru mjerodavnog prava time što takav izbor ne može imati za učinak isključenje primjene prisilnih propisa države s kojom je ugovor povezan.²⁶⁷ Takvo ograničenje proizlazi iz čl. 3. st. 3. Uredbe te glasi: “Kad se svi ostali elementi relevantni za situaciju u vrijeme izbora nalaze u državi koja nije država čije je pravo odabrano, izbor ugovornih strana ne dovodi u pitanje primjenu odredaba prava te druge države, od kojih se ne može sporazumno odstupiti.”²⁶⁸ Pod elemente relevantne za situaciju u vrijeme izbora

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 732.

²⁶¹ Sajko, Krešimir, op.cit. (bilješka 1), str. 146.

²⁶² Ibid.

²⁶³ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 6. st. 2.

²⁶⁴ Ibid., čl. 8. st. 1.

²⁶⁵ Ibid., čl. 5., čl. 7.

²⁶⁶ Gralf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str.81

²⁶⁷ Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 291.

²⁶⁸ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl. 3., st. 3.

smatramo sve okolnosti ugovora koji su u važnijoj vezi s određenim pravnim poretkom poput primjerice uobičajenog boravišta stranaka, mjesta isporuka robe ili mjesta gdje je ugovor potpisan.²⁶⁹ Nadalje, idući stavak se odnosi na situacije kada se svi ostali elementi relevantni za situaciju u vrijeme izbora nalaze u jednoj ili više država članica, izabrano mjerodavno pravo druge države ne može dovesti u pitanje primjenu odredaba prava Zajednice od kojih se ne može odstupiti sporazumom stranaka, kako se primjenjuju u državi članici pred čijim se sudom vodi postupak.²⁷⁰ Naime, stranke ne smiju svojim sporazumom odstupiti niti ugovarati protivno prinudnim propisima (*mandatory rules; zwingende Bestimmungen; dispositions imperatives*).²⁷¹ Navedena ograničenja su potrebna s obzirom na to da u protivnom, države ne bi mogle osigurati primjenu svojih kogentnih propisa niti u unutarnjim ugovornim odnosima, budući da bi ga stranke mogle zaobići ugovaranjem stranog prava.²⁷² Na taj način štiti se unutarnji javni poredak države članice od opasnosti prijevarnog zaobilaženja prava.²⁷³ Jednako tako, *ratio* odredbe 4. stavka nalazimo u tome da ako izborom mjerodavnog prava ne možemo derogirati prisilne propise države u kojoj se nalaze svi relevantni elementi za pravnu situaciju u vrijeme sklapanja ugovora, na isti način izborom mjerodavnog prava države nečlanice Europske unije ne možemo derogirati ni prisilne propise prava Europske unije u ugovorima koji su povezani isključivo s Europskom unijom.²⁷⁴

Treće i posljednje ograničenje vežemo uz djelatnost sudova pri čemu sudovi mogu odbiti primjenu izabranog prava bilo koje ugovornice Uredbe ako je njihova primjena očigledno u suprotnosti s javnim poretkom (*ordre public*) države pred čijim se sudom vodi postupak.²⁷⁵ No, s druge strane, temeljem čl. 9. Uredbe, sudovi su ovlašteni te imaju slobodu primijeniti odredbe čije se poštovanje smatra ključnim u državi za zaštitu njezinih javnih interesa, poput političkog, socijalnog ili gospodarskog ustroja (pravila neposredne primjene), u mjeri u kojoj ih je moguće primijeniti na bilo koju situaciju koju obuhvaćaju, bez obzira na pravo koje je inače mjerodavno za ugovor na temelju ove Uredbe.²⁷⁶

²⁶⁹Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 291.

²⁷⁰ Ibid., čl. 3. st. 4.

²⁷¹ Krešimir Sajko, op. cit. (bilješka 11), str. 732.

²⁷² Davor Babić, op. cit. (bilješka 15), str. 291.

²⁷³ Dora Zgrabljic Rotar, Davor Babić, op. cit. (bilješka 90), str. 59.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008, opt.cit. (bilješka 4), čl 21.

²⁷⁶ Ibid., čl. 9.

Međutim, bitno je naglasiti kako stranačka autonomija unutar Uredbe Rim I predstavlja, uz određene iznimke koje se odnose na zaštitu slabije strane, odnosno ograničenja koja se tiču ugovora o prijevozu putnika²⁷⁷ i ugovora o osiguranju koji ne osigurava od značajnog rizika²⁷⁸ te propisa kojima se štiti unutrašnje pravo država članica i pravo Zajednice, njezino temeljno načelo, dok unutar ostalih uredbi europskog zakonodavstva predstavlja iznimku, ali ne i pravilo.²⁷⁹

Iako stranačka autonomija unutar Uredbe Rim II predstavlja moderni i liberalni pristup glede odabira mjerodavnog prava za izvanugovorne obveze, ipak je volja stranaka u određenim situacijama ograničena.²⁸⁰ Uz već spomenuto vremensko ograničenje odabira mjerodavnog prava *ex post* za stranke koje ne obavljaju poslovnu djelatnost, Uredba Rim II poznaje još tri bitna ograničenja stranačke autonomije.²⁸¹

Slijedom navedenog, sljedeće ograničenje stranačke autonomije koje poznaje Uredba Rim II vezano je uz zaštitu prava trećih.²⁸² Navedeno znači da su stranke slobodne izabrati mjerodavno pravo samo uz pridržaj prava trećih.²⁸³ Uvidom u Uredbu Rim II zapravo možemo pružiti negativnu definiciju formulacije „trećih“. Tako se „treći“ odnosi na sve fizičke i pravne osobe koje nisu stranke sporazuma o mjerodavnom pravu te koji nisu pravni sljednici prava i obaveza stranaka proizašlih iz određenog izvanugovornog odnosa za štetu.²⁸⁴

Treće ograničenje koje Uredba Rim II poznaje u svom čl. 14. st. 2. i 3. odnosi se na tzv. protuizbjegavajuće odredbe.²⁸⁵ Radi se zapravo o privatnopravnim situacijama glede kojih se svi elementi koji su relevantni za stanje u trenutku kada se dogodio događaj koji je prouzročio štetu nalaze u državi čije pravo stranke nisu izabrale, u kojem slučaju izbor stranaka ne dovodi u pitanje primjenu odredaba zakona te druge države od kojih nije moguće odstupiti sporazumom.²⁸⁶ Naime, riječ je o tuzemnim predmetima u situacijama kada se svi elementi privatnopravne situacije povezane s izvanugovornom odgovornošću za štetu nalaze u državi različitoj od one čije su pravo

²⁷⁷ Ibid., čl. 5.

²⁷⁸ Ibid., čl. 6

²⁷⁹ Davor Babić, op. cit. (bilješka 12), str. 101.

²⁸⁰ Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, op. cit. (bilješka 21), str. 701.

²⁸¹ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1281.

²⁸² Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14. st. 2.

²⁸³ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1283.

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14. st. 2.

stranke izabrale kao mjerodavno.²⁸⁷ Pritom stranačka autonomija proizvodi samo materijalno-pravne učinke, budući da se time zapravo upućuje na primjenu prava strane države u okviru dispozitivnih propisa prava države u kojoj se nalaze sve relevantne činjenice.²⁸⁸ Slijedom navedenog, ograničenje stranačke autonomije odnosi se na stranački izbor mjerodavnog prava glede kojega je zabranjeno utjecati na primjenu prisilnih propisa države s kojom su sva obilježja izvanugovornog odnosa povezana.²⁸⁹ Drugim riječima, strankama je u predmetima bez međunarodnog obilježja zabranjeno sporazumom odstupati od prisilnih propisa države u kojoj se nalaze svi elementi izvanugovorne odgovornosti.²⁹⁰ Isto tako, stranke ne mogu odstupiti svojim sporazumom od prisilnih propisa Zajednice u slučajevima kada su svi relevantni elementi u trenutku kada se dogodio događaj koji je prouzročio štetu prisutni u jednoj ili više država članica, a stranke su sporazumno izabrale pravo treće države kao mjerodavno.²⁹¹ Kao što vidimo, ovakvo rješenje jednako je onome koje poznaje Uredba Rim I²⁹² te sukladno navedenom možemo zaključiti kako obje uredbe svojim odredbama štite države članice od opasnosti zaobilaženja primjene njihovih prisilnih propisa, kao što i štite primjenu vlastitog zakonodavstva, odnosno prava Zajednice.

Naposljetku, stranačka autonomija ograničena je i u pogledu vrste izvanugovorne obveze.²⁹³ Radi zaštite javnih interesa, autonomija stranaka u Uredbi Rim II ograničena je u situacijama koje se odnose na povrede prava tržišnog natjecanja, kao i kod povreda prava intelektualnog vlasništva s obzirom na njihovu teritorijalnost.²⁹⁴

²⁸⁷ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1284.

²⁸⁸ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 152), str. 497.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Vilim Bouček, op. cit. (bilješka 77), str. 1284.

²⁹¹ Uredba (EZ) br. 864/2007, op. cit. (bilješka 5), čl. 14. st. 3.

²⁹² Uredba (EZ) br. 593/2008, op.cit. (bilješka 4), čl. 3., st. 3

²⁹³ Ivana Kunda, op. cit. (bilješka 68), str. 1283.

²⁹⁴ Ibid.

5. ZAKLJUČAK

Poveznica *lex autonomiae*, odnosno poveznica stranačke autonomije, predstavlja subjektivnu poveznicu u međunarodnom privatnom pravu te je nalazimo unutar uredba Europske unije: Uredbe Rim I i Uredbe Rim II. Unutar Uredbe Rim I predstavlja glavnu poveznicu za ugovorni statut te su ugovorne strane slobodne izabrati pravo bilo koje države neovisno o koneksitetu. Nadalje, prema Uredbi Rim I ugovorne strane imaju slobodu izmijeniti izabrano pravo naknadno, slobodne su izabrati prava različitih država za pojedine aspekte svog pravog odnosa te njihov izbor ne podliježe nikakvim formalnim pretpostavkama. S druge strane, iako poveznica stranačke autonomije ima prednost pred ostalim poveznicama unutar Uredbe Rim II, autonomija stranaka glede izvanugovornih obveza podložna je većim ograničenjima nego li je to slučaj kod ugovornih obveza. Navedena ograničenja tiču se u prvom redu vremenskog razdoblja odabira mjerodavnog prava za određeni izvanugovorni odnos koji je proizašao iz štete. Naime, dok sporazumi koji sklope sve stranke koje obavljaju poslovnu djelatnost nisu podložni vremenskom ograničenju, odnosno mogu se sklopiti prije ili nakon nastanka štetnog događaja, ostali sporazumi glede izbora mjerodavnog prava ograničeni su *ex post*. Razlog tome nailazimo ponajprije u ostvarenju načela zaštite slabije strane temeljem kojega se pokušavaju spriječiti moguće zlouporabe položaja jačeg ugovarača te navođenje slabije ugovorne strane na sklapanje ugovora koji njoj ne bi išao u korist. Nadalje, stranačka autonomija unutar Uredbe Rim II ograničena je mogućnošću odabira različitog prava za različite dijelove ugovora, ograničenje koje ne poznaje Uredba Rim I. Međutim, izuzev par ograničenja koje poznaje Uredba Rim II naspram Uredbe Rim I, možemo zaključiti kako je stranačka autonomija ipak uređena na sličan način. Polazeći od toga da autonomija stranaka u slučaju postojanja sporazuma predstavlja primarnu poveznicu u obje uredbe, materijalna i formalna valjanost stranačkog sporazuma uređene su na jednak način. Nadalje, stranke mogu svoju volju za sklapanje sporazuma o mjerodavnom pravu očitovati izričito, ali i prešutno. Obje uredbe u skladu s načelom zaštite slabije strane postavljaju ograničenja stranačkoj autonomiji te na isti način štite pravo Zajednice i država članica od mogućeg prijevarnog zaobilaženja prisilnih propisa.

Zaključno, mišljenja sam kako je stranačka autonomija nužna u današnjem svijetu više nego ikada budući da se zbog globalizacije, ali i napretka tehnologije, susrećemo iznova s novim, još pravno neuređenim, pravni odnosima. Ona predstavlja liberalno načelo gdje dopuštamo strankama da urede svoj pravni odnos na način koji njima najviše odgovara te time ne samo da pogodujemo

tržištu rada na način da je poslovanje brže i fleksibilnije, već i rasterećujemo razne forume i regulatore, prebacujući ulogu regulatora na stranke. Međutim, svaka sloboda treba imati i svoje granice, pa tako i autonomija stranaka ne smije biti bezuvjetna. Slijedom navedenog, najprije moramo štititi slabije ugovorne strane od moguće zlouporabe položaja druge stranke ugovornice. Smatram kako načelo zaštite slabije strane treba doći više do izražaja glede izvanugovornih odnosa zato što, za razliku od ugovornih, kod njih izostaje volja stranaka za stupanjem u pravni odnos. Naime, kod ugovornih odnosa stranke dobrovoljno stupaju u pravni odnos, gdje je kod izvanugovornih ono posljedica nastanka štete. Smatram kako je europski zakonodavac izvrsno prepoznao tu problematiku te je unutar Uredbe Rim II koja se i bavi izvanugovornim odnosima, postavio veća ograničenja stranačkoj autonomiji nego li unutar Uredbe Rim I. Zaključno, smatram kako stranačka autonomija predstavlja pravno načelo koje je dinamično i fleksibilno te stoga zakonodavstvo Europske unije, ali i država članica, mora držati korak s njime, prilagođavajući se potrebama prakse.

LITERATURA

KNJIGE

- Graf-Peter Calliess, Moritz Renner, Rome Regulations Commentary, Kluwer Law International B. V., Nizozemska, 2020.
- Krešimir, Sajko, Međunarodno privatno pravo, Narodne Novine, Zagreb, 2009.

POGLAVLJA U KNJIZI

- Davor Babić: „Stranačka autonomija kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava?“ u Međunarodno privatno pravo - interakcija međunarodnih, europskih i domaćih propisa, uredili: Jakša Barbić, Hrvoje Sikirić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2020, str. 77-101.
- Peter Huber: „Article 21 Formal validity“ u Peter Huber, Rome II Regulation: Pocket Commentary, uredio: Otto Schmidt, European Law Publishers, 2011, str. 401-402.

ČLANCI

- Damir Klasiček, Autonomija u međunarodnom privatnom pravu- nove tendencije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, br. 2-3, 2006, str. 687-715.
- Davor Babić, Opće uređenje stranačkog izbora mjerodavnog prava prema Uredbi (EZ) 593/2008 o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (“Rim I”), Zagrebačka pravna revija, vol. 5, br. 3, 2016, str. 272-294.
- Dora Zgrabljiić Rotar, Davor Babić, Reforma kolizijskih pravila za ugovorne obveze u pravu Europske unije, Hrvatska pravna Revija, vol. 10, br. 4, 2010, str. 54-62.
- Ivana Kunda, Uredba Rim II: ujednačena pravila o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilište Rijeka (1991) vol. 28, br. 2, 2007, str. 1269-1324.
- Koraljka Sansović, Koncepti izravne primjene i izravnog učinka u pravu Europske unije, Hrvatska i komparativna javna uprava : časopis za teoriju i praksu javne uprave, 2020, vol. 20, br. 2, str. 369-393.
- Krešimir Sajko, Europsko međunarodno privatno pravo ugovornih obveza de lege lata i ferenda, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 56, br. posebni broj, 2006, str. 717-738.

- Vilim Bouček, Stranačka autonomija kao poveznica deliktneog statuta u Uredbi Rim II, Pravo u gospodarstvu, vol. 48, br. 5, 2009, str. 1264-1293.
- Vilim Bouček: Uredba Rim II - Komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava- drugi dio: opće poveznice deliktneog statuta Uredbe Rim III harmonizacija hrvatskog mpp-a, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 45, br. 3, 2008, str. 487-504.

PRAVNI IZVORI

- AKT o uvjetima pristupanja Republike Hrvatske i prilagodbama ugovora o Europskoj uniji, ugovora o funkcioniranju Europske unije i ugovora o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju, Službeni list Europske unije L 300, od 9. studenog 2013., str. 22-35.
- Konvencija o zakonu primjenjivom na ugovorne obveze otvorena za potpisivanje u Rimu 19. lipanj 1980., 80/934/EEZ, Službeni list europske unije L 266, od 1. svibnja 2013., str. 7-18. .
- The Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019, UK SI, 2019 No. 834.
- Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, Službeni list Europske unije L 201, od 27. srpnja 2012., str. 296-323.
- Uredba (EZ) br. 593/2008 europskog parlamenta i vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze („Rim I“), Službeni list Europske unije L 177, od 4. srpnja 2008., str. 109-119.
- Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“), Službeni list Europske unije L 199, od 31. srpnja 2007., str. 73-82.
- Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, Službeni list Europske unije L 183, od 8. srpnja 2016., str. 1-29.
- Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 od 24. lipnja 2016. o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima

imovinskih posljedica registriranih partnerstava, Službeni list Europske unije L 183, od 8. srpnja 2016., str. 30-56.

- Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
- Zakon o obveznim odnosima NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima NN 53/91, 88/01

SUDSKA PRAKSA

- Presuda Suda od 6. listopada 2009., Intercontainer Interfrigo SC (ICF) protiv Balkenende Oosthuizen BV i MIC Operations BV. ,C-133/08, EU:C:2009:9687.
- Presuda Suda od 11. studenog 2011. godine, Deo Antoine Homawoo v GMF Assurances SA., C-412/10, EU:C:2011:747.

MREŽNI IZVORI

- EUR-Lex:EU law, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=LEGISSUM:jl0006>, posjećeno na dan 17. 02. 2023.
- European e-Justice Portal, https://e-justice.europa.eu/content_eu_law-3-hr.do#:~:text=Dva%20su%20glavna%20izvora%20prava%20EU-a%3A%20primarno%20pravo,kao%20%C5%A1to%20su%20uredbe%2C%20direktive%2C%20odluke%20i%20sporazumi, posjećeno na dan 19. 02. 2023.
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <https://mvep.gov.hr/informacije-za-gradjane-244593/pristup-informacijama/sluzbenik-za-zastitu-osobnih-podataka/brexit/22904>, posjećeno na dan 14. 03. 2023.

